

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

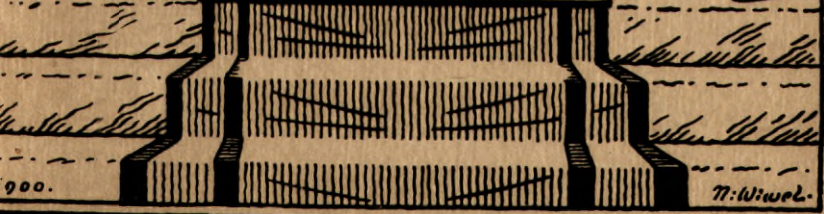

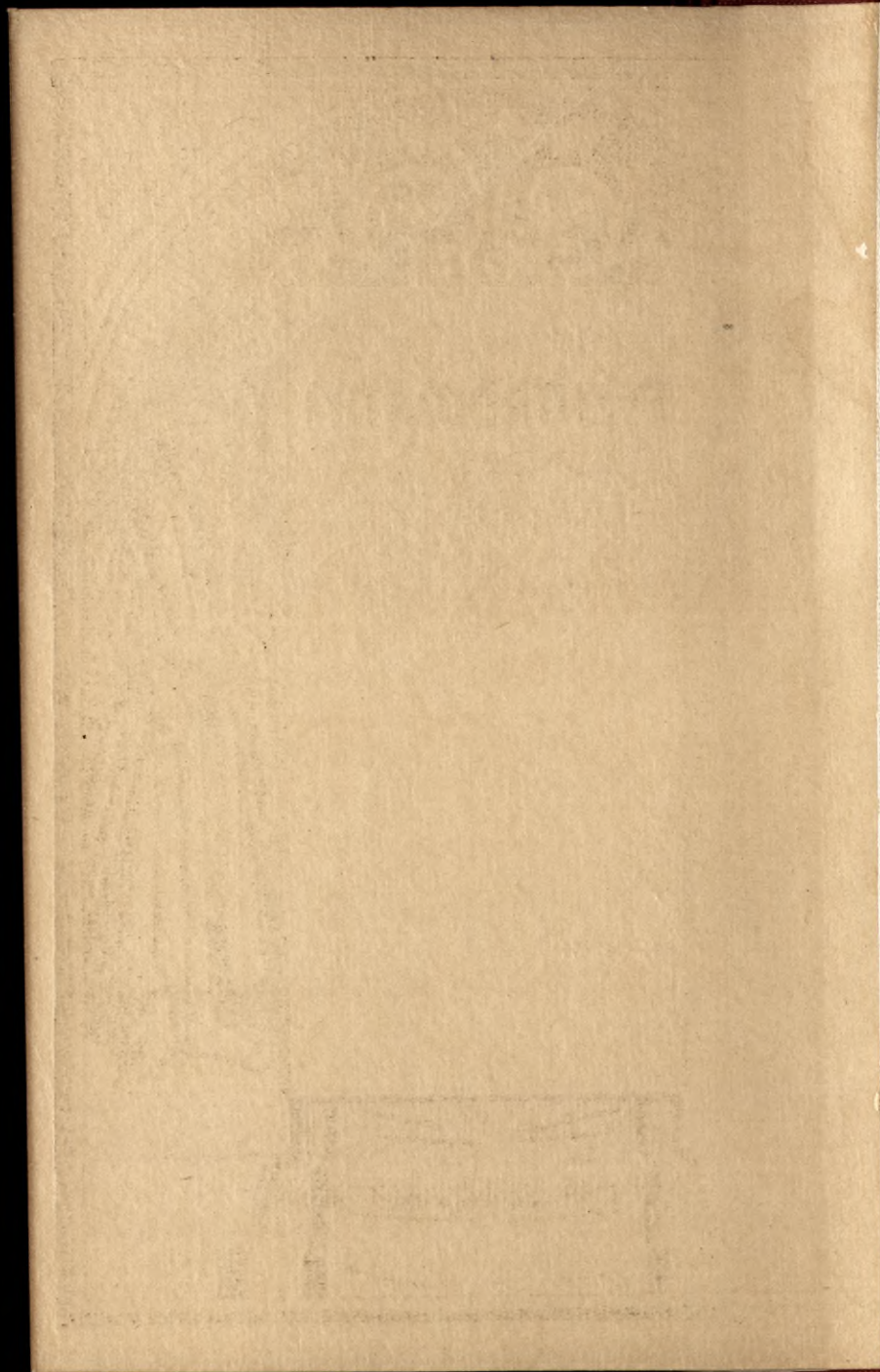
UPPSALA
UNIVERSITET

Rosa Holm

28. 1. 1922
161
P. NORDMANN
M'ASTER
PEDER och
RIDDAR
NILS

MÄSTER PEDER

OCH

RIDDAR NILS

HELSINGFORS 1900

AKTIEB. F. TILGMANN'S BOK- OCH STENTRYCKERI

I.

Den 19 januari året efter Kristi
börd 1522 drog en isande
nordan med yrsnö i spåren
fram öfver Åbo stad. Den
förmådde dock ej hejda
eller drifva tillbaka inomhus
de helgdagsklädda skaror, hvilka från skilda
håll sträfvade upp mot domkyrkan på kullen.

Längs Aningaisvägen rörde sig en lång
rad af tråkärllastade slädar med vakka-
finnar från Ulfsbytrakten, och förbi S:t
Gertrudsbacken inkom flock efter flock af
byltebärande skärkarlar, löpande på snälla
skidor. De veko hastigt in på köpmans-
gårdarna eller drogo till fäbodskvarteret på
södra åstranden för att aflämna medförda

varupackor och värma sig en stund, innan de anträdde vandrigen till det gemensamma målet.

Nu började kyrkklockorna ringa, och snart myllrade det af främlingar och stadsbor bland drifvorna på gator och gränder. De flesta förde högljudt tal, men tysta trampade fattighjonen från Helgeandshuset öfver den frusna ån och drogo sig hastigt åt sidan, då de vid ändan af Helga lekamens gränd oförmodadt stötte samman med en trupp af det svenska krigsföljet. De beväpnade männen med höfdingen Nils Arvidsson i spetsen drogo bullersamt fram och aktade ej för rof att med våld bana sig öppen väg bland borgare och bönder, hvilka i tätt packade led uppfyllde alla stigslutningar mellan domkyrkan och kyrkomuren.

När krigsföljet omsider dragit in i helgedomen, blef trängseln vid foten af klocktornet för några ögonblick mindre, och nu kunde Gert v. Hollen, den myndige och rike Viborgsköpmannen, från trappan fritt se sig omkring.

Bland idel främmande anleten föll hans blick på en svartbroder, som närmade sig och vänligt yttrade:

— Guds fred och helgonens välsignelse följ alla edra steg, Hollen köpman!

— Sammalunda, broder Sylvester, sammalunda! En önskan om välgång kan nog tarfvas, ty här går det häftigare till än i vår lilla klosterkyrka i Viborg. Mig behagar detta oväsen så föga.

— Äfven eder unga dotter synes hafva vågat sig ut i den kalla vintermorgonen. Varen hälsad, jungfru Else!

— Sammalunda, ljöd flickans korta svar, ty hennes fader inföll:

— Jag ångrar nästan att jag gaf mig hit, men det skedde mestadels för Elses skull; flickan ville nödvändigt en gång skåda Åbo hus och stad samt stäten vid Sankt Henriksmässan.

— Väl den, som vandrar på så goda vägar!

— Fastän trånga som utanför himmelrikets smalaste port, inföll köpmannen och steg pustande uppför nästa trappsteg.

— Hvad synes eder om biskopsstaden, jungfru Else, frågade munken höfviskt och närmade sig. En jungfrus nyfikenhet aktar nordanvinden och snödrifvor för mindre än inga hinder!

Den tilltalade unga tärnan vek hastigt framflikarna af sin pälsbrämade hufva åt sidan, så att ett par rosiga kinder skymtade fram, men svarade tankpriddt:

— I mörker plär just ingen annan än ugglefågeln se! Det är i dag ett väder för svart- och gråbröder. Alla människor se här lika sorgligt svarta ut som ni själf, fader Sylvester.

— Åter kallen I mig fader, jungfru Else, yttrade munken med dämpad röst. Är jag då i edra ögon redan så gammal, att icke brodersnamnet står mig bättre?

Och den unge mannen slog upp sin nedfallna svarta hätta för att dölja en flyktig rodnad, som drog öfver hans kind.

Men jungfru Else tycktes ej akta på hans ord eller åtbörd, utan följde käckt sin fader, som äntligen nått fram till kyrktröskeln och där, midt ibland en skara af mästersvenner och sjömän, banade sig fram.

— Nej, se hvilken smäcker julle den maltlastade briggen för i släptåg, hörde Else rodnande en af de senare utbrista.

— Tre fint förgyllda vaxljus ville jag offra på de elfva tusen jungfrurs altare för att få rövva en kyss af denna fagra ros, yttrade en annan.

— Spara du på dina vaxljus, som du ändå inte äger, invände den förre med ett bredt grin. När junker Thomas med sitt danskfölje en gång bryter fram ur slottet, blir det nog han och icke vi som plockar rosorna i Åbo örtagårdar!

Munken, som hört dessa ord, låtsade af våda stöta sin spetsiga armbåge mot den frispråkige sjömannens veka lif, hvarefter han oförmärkt slank in bland mängden och försvann.

Else följde hastigt sin fader. Efter en stunds fortsatta ansträngningar nådde de fram till Heliga tre konungars altare, där v. Hollen, en medlem af brödrskapet, tände och uppställde tvenne medförda tjocka vaxljus, hvarefter han vid sin dotters sida knäföll. —

Uppe i högkoret ett stycke från S:t Henriks relikskrin af drivvet silfver stod Erik Fleming och blickade tankfullt mot golfvet. Hans följeslagare, Nils Arvidsson, Gustaf Erikssons krigshöfding i Finland, och dennes vän, den långskäggige Nils Mårtensson Grabbe, stodo ett par steg bakom, hviskande hufvud vid hufvud.

— Som jag sagt dig, Nils — yttrade Grabbe sakta, vi kunde nog hafva annat dråpligare göra för oss än gå i mässan.

— Det är skrifvet: man skall gifva ej blott konungen, utan Gudi det Gudi tillhör.

— Du är mera skriftlärd än jag anade det, men vi hafva ju ingen konung, ty Kristiern, den danske räfven, räknar jag för mindre än en maläten hermelinsvans.

— Så mycket mer af gåfvor kunna vi då hembjuda kyrkan och helgonen.

— Du menar väl med gåfvor böner, ty de ställa sig minst dryga till priset.

— Som du säger.

— De fresta dock starkt på mina styfva knän.

— Häda icke, sade Nils Arvidsson, som i detsamma gjorde korstecknet och knäföll. Du vet nog, att ej heller jag är någon helig man, men du bör ock kunna förstå mina dystra tankar denna stund.

— Ja, ja visst. Din broder Bengt, som junker Wolff gjort hufvudlös, förtjänar sannserligen några ärliga böner.

Och länge riddar Grabbe ställde sin stormhatt på golfvet, knäppte upp bältet och böjde varligt knä mot golfvets stenplattor samt läste med smärre uppehåll stroferna ur „Fader vår, som est i himlom.“

Då riddar Grabbe slagit korstecknet öfver sitt brynjeklädda bröst och åter rest sig vid vännens sida, tryckte Nils Arvidsson kraftigt hans hand.

Efter en stunds tystnad sporde Grabbe:

— Hvad tror du Erik sinnar på?

— Ho kan tyda en annans tankar? Kanske öfverlägger han hvart nästa angrepp mot slottet skall riktas, eller kanske tackar han helgonen för att han genom sin list med lifvet kom lös ur danskens våld.

— Ja, mycket i världen kan man mista, men inte gärna nacken! — Sade jag dig redan, tillade Grabbe, att Erik vill sända mig ur lägret?

— Nej. Hvarthän?

— Till Viborg för att borga penningar. Han håller före, att jag bättre än någon annan skall kunna skrämma de tyske köpmännen att öppna sina fyllda skrin. En af dem, Gert v. Hollen, är för öfrigt här i staden, och i följe med honom skall jag anträda färden. Hoppas att du under tiden tar in slottet, så att jag kan aflämna min skatt i säkert förvar och, hvad bättre är, än en gång få ett bad i slottsbadstugan.

I detsamma trädde en präst fram till högaltaret och började med låg stämma uppläsa en latinsk bön. Församlingen knäböjde, och Nils Grabbe drog sig åt sidan samt stödde med halfslutna ögon ryggen mot närmaste pelare. När bönen och en därpå följande sång förklingat, började domprosten Jacobus Johannis högtidligt uppläsningen af 'mässan:

„Fröjda dig, trogna församling“, — utbrast han — „och stäm upp glada hymner på Sankt Henriks födelsedag, hans, som ingått i saligheten och för sitt fromma martyrskap upptagits bland de himmelska härskarorna.

O huru lycklig var icke kyrkan under denne öfverherde, huru lyckligt var icke du, Sverge, under en sådan konung som Erik den helige! Han och Sankt Henrik voro som två stora fönster, genom hvilka folket i detta land upplystes om den sanne Guden och lärde sig dyrka honom.

Den helige Henrik betraktade sig såsom en genom försynens skickelse utsedd vårdare och väktare af Herrens vingård och kvarstannade modigt i dessa trakter för att med den himmelska lärans duggregn bevattna de späda plantorna, de nydöpta.

O, huru stor var icke den trosifver och den eld af gudomlig kärlek, som brann i den fromme biskopens hjärta, då han afstod från det öfverflöd, de vänner och den lysande ställning han i Uppsala ägde för att rädda några fattiga får och utsatte sig för talrika dödsfaror!“ — —

Domprosten fortsatte med af konstlad rörelse darrande stämman redogörelsen för S:t Henriks underfulla öden. På vissa gifna ställen höll han upp, och då inföllo växelvis domkyrkans tvenne körer, hvilka i toner och ord upprepade och bekräftade hufvudpunkterna i legenden.

Nils Grabbe stod fortfarande med slutna ögon, men han öppnade det ena på glänt och lyssnade förvånad, då domprosten började uppräknat alla de underverk dem helgonets åkallan frambesvurit.

— „En broder af franciskanerorden — läste domprosten — präst och predikare vid namn Erland hade i sex års tid lidit af en häftig hufvudvärk och gjorde natten mot S:t Henriks dag det löftet, att om han genom hans hjälp botades från detta lidande, skulle han som tecken på den bevisade nåden

upphänga ett hufvud af vax framför helgonets bild, och se — han blef genast botad från sin långa sjukdom! — En man i Kyrö, som hade sin ena fot illa förkrympt och det andra benet svårliga styft —

Nils Grabbe öppnade ej blott det andra ögat, utan äfven munnen och stirrade stint på prästen.

— lofvade till fots begifva sig till S:t Henriks relik, om han genom honom nådde bot, och den utmärkte martyren helade honom genast barmhärtigt från denna ömkansvärda förkrympning!“

Ett soligt leende drog fram öfver Nils Grabbes sträfva drag. Stormhatten slängdes bullrande åt sidan vid pelarens fot, och riddaren böjde hastigt sina styfva knän. Ödmjukt bad han att helgonet skulle bota honom för gikten och lofvade att, om denna stora nåd vederfors honom, före nästa Henriksmessa upphänga icke ett vaxhufvud utan junker Thomas själf.

Riddar Nils bad så svetten pärlade fram på hans panna, och likartade fromma, förhoppningsfulla känslor rördes i bröstet på den stora skara sjuka och krymplingar, hvilka

under halfkväfd klagan på knä sökte släpa sig fram till relikskrinets fotställning.

Medan gudstjänsten sålunda pågick, trängde sig i inre sakristian några beskäftiga klerker kring en högrest äldre prelat. Mannen stod där lugn och oberörd och lät sig uppvaktas af beställsamma händer, hvilka ur ett åldrigt ekskåp framplockade de olika plaggen och prydnaderna af domkyrkans dyrbaraste skrud.

Mannen var den finska kyrkans primas, den högvälborne och högvördige biskop Arvid Kurck till Laukko.

— Oaktadt ängslan och krigsbullret i staden är vår kyrka i dag öfverfull, yttrade sakristanen Laurentius Canuti under det han frambar alba, den hvita mässkjortan.

— Som vanligt plär vara denna dag, tillade biskopen torrt.

— Nej, mer än vanligt — inföll under en lätt bugning decanus Anders Jacobi, i det han sökte tillvinna sig ett ögonkast af sin höge förman, — jag har för några vänner förtalt ryktet, att Ers Högvördighet i egen person komme att träda fram inför Herrans altare och åt alla botfärdiga utdela syndaförlåtelse.

— Du gjorde dig onödigt besvär! —
Sakristan, räck mig humerale!

Laurentius Canuti skyndade fram och fäste med tvenne förgyllda korsspännen öfver biskopens bröst ett fyrkantigt stycke tyg af finaste linne från Brabant.

— Dröj några ögonblick. — Arvid Kurck gjorde med handen en afvisande rörelse, då sakristanen stod i beråd att öfver hans skuldror hänga stolan, det tunga guldstickade breda bandet. — Vi vilja först tala några ord med priorn Andreas.

Arvid Kurck gick fram till fönsterbänken, där en gammal dominikanermunk satt nedhukad och, oberörd af omgifningen, stirrade mot golfvet.

— Undskyll, broder prior — började biskopen — att jag länge nog låtit eder vänta. Min önskan var att få höra, hvad nytt spörjes från eder landsända?

— I mitt kloster står det, Gudi lofvadt, godt till; dess värld är liten och lugn, svarade den tilltalade och sökte resa sig.

— Sitten roligt, broder prior, edra många år och kända ohälsa berättiga eder att behålla platsen. I detta hus, inför vår Herre

gäller en svartbroder lika mycket som en bisp. Och han tillade med lägre röst. Sägen mig öppet, huru står vågskålen i Viborg: lätt eller tung för riksföreståndarens sak?

— Lätt, Ers Högvördighet, om jag får tolka eder fråga som gällde den, om Gustaf Erikssons anhang är stort eller litet.

— Det är dåligt budskap I bringen!

— På slottet sitter kung Kristierns myndige man Rolf Mattsson, det veten I, och i staden tyckas de fleste föredraga att hylla sig till den som är starkast.

— Och nu är Kristiern den starkare?

— I saden det. Borgarene och de tyske köpmännen hålla före, att handel och vandel fredas och frodas bäst, om riket är stort och Östersjöhamnarna stå öppna för deras fartyg.

Biskopen gaf den lyssnande Anders Jacobi en blick, som kom denne att draga sig längst bort mot dörren samt fortsatte:

— Sägen mig rena sanningen, broder prior, ären I Gustaf Erikssons eller Kristierns man?

— Jag är blott den ringaste bland Kristi tjänare.

— Det vill äfven jag vara, inföll biskopen hastigt, men också vi klerker måste erkänna en laglig, värdsig öfverhet.

— Konung Kristiern säges ju vara rikets laglige konung. Det berättas, att äfven Ers Högvördighet erkänt honom — för ett år sedan.

— Ja, det var då.

— Rolf Mattsson har förtalt, att från Kustö afgått en skrifvelse, i hvilken en mäktig man i Åbo lofvar Kristiern „att afyttersta makt och förmåga i råd och dåd vara konungen behjälplig“, och det brevet var underskrifvet med orden „Eders Nådes ödmjuka kaplan Arvid!“

— Ja, inföll Arvid Kurck med själfkänsla, men där lästes än vidare „af Guds nåde biskop i Åbo.“

Nu vet jag emellertid, att Kristiern är en lögnare och illgärningsman, ovärdig att vidare bära Sveriges rikets ock S:t Eriks krona!

— Sakta, sakta, Ers Högvördighet, yttrade priorn med låg stämma och reste sig, stenarna i kyrkomurarna hafva öron, och stenarnas vittnesbörd kan en gång falla tungt!

— Hvad menen I?

— Intet gåtfullt. Jag ville blott tillägga, att Rolf Mattsson för ett par veckor sedan lät en härold på gatorna i Viborg uppläsa kung Kristierns sista bref till undersåtarne i Finland. Däri heter det: „Om något Gustaf Erikssons parti eller andra skälmar komma ibland eder och föra ut något vrångvist tal, så sätten ingen tro och lofven till dem i någon måtto, ty där som I någon uppresning mot oss gören, skall skada, evigt fördärf och stor blodsutgjutelse öfverkomma eder.“

— Djupt tyckas de orden gått eder till hjärtat, eftersom de så lätt löpa fram öfver tungan! Nå väl, om predikarebröderna i Viborg tagit sig före att gå i den danske tyrannens ärenden, vill jag däremot vandra min egen väg. För mig finnes icke mera någon återgång från frihetens sak. Mitt folk från Kustö kämpar med i svenskarnes led. Jag vill visa världen — — —

— Förlåt, Ers Högvördighet, att jag stör samtalet, inföll ärkedjaken Johannes Petri Fleming, men mässan lider mot sitt slut.

Talaren gaf en vink åt en kyrktjänare att öppna dörren, och nu trängde ljudet af dom-

prostens stämman tydligt in i sakristian.
— — „förläna äfven oss, för S:t Henriks
skull och på hans förbön, nåd och ära i
Herrans namn! Halleluja! Fromme biskop!
Lyssna i mildhet till din församlings böner!
O Henrik, hjälp de brottsliga in på rätta
vägen, rätta de fåvitska! Amen.“

Tystnaden i sakristian afbröts för ett ögonblick, då priorn med tydlig röst upprepade orden: — — rätta de brottsliga och fåvitska. Amen!

Därpå återtog den gamle sin förra plats, utan att hafva märkt den ljungande blick biskopen gaf honom.

Under det att en mäktig lofsång brusade genom tempelhalvden, trädde biskopen i full ornat, åtföljd af alla tolf korprästerna, in i kyrkan. Såsom vågen bringar strandvassen att buga, genomgick en böljande rörelse hela församlingen, och de närmast stående leden knäfölla, medan Arvid Kurck med högburen mitra gick dem förbi och trädde fram till högaltaret.

Med ljudelig stämman höll biskopen en kort predikan öfver dagens föreskrifna text, verserna 34—39 i fjärde kapitlet af Johannes

evangelium. Därefter talade han om människornas synder och vägen till frälsning, om striden på jorden och friden i himmelriket. Han försäkrade, att Guds moders förböner och helgonens förtjänster skulle tillräknas alla ångerfulla och troende botgörare. Sist bad han, att S:t Henrik allt framgent ville i nåd omhulda Kristi hjord i Finland och låta rätt och sanning slutligt segra.

Med utbredda armar delgaf han i den treenige Gudens och S:t Henriks namn församlingen hundra dagars aflat samt uttalade välsignelsens ord. Därefter lämnade han sin plats under tonerna af korsångarenas sluthymn.

När biskopen stod i beråd att åter stiga öfver tröskeln till sakristian, föll hans blick på en lång, mager, tarfligt klädd klerk. Han gaf mannen en vink; denne bugade sig djupt och följde.

— Mitran är tung, yttrade Arvid Kurck, då han aftog den juvelprydda biskopsmössan och räckte den åt sakristanen.

— Ännu tyngre och dyrbarare var den mitra Otto Rud för 14 år sedan af oss bortröfvade.

— Du säger nu med andra ord det samma som Xerxes tjänare yttrade „Herre, förglöm ej athenarne!“

— Jag förstår ej — — —

— Det gör mig lika. Skynda dig blott. Biskopen aftog hastigt de återstående plaggen af helgdagsskruden, förafskedade med en kort hälsning korprästerna och satte sig på den plats priorn nyss lämnat.

— I ären således lyckligt återkommen, yttrade Arvid Kurck till mannen, som följt honom in i sakristian, men hemkomsten skedde ej i går. Förgäfves har jag dock väntat se eder, mäster Peder. Men I minnens kanske, att dörrposten i gamla biskopsgården är låg, och I hafven törhända vuxit ett hufvud högre sedan den dag vi sist träffades.

— Jag tänkte, svarade den andre förlägen, att Ers Högvördighet dessa ängsliga, orofulla tider vore strängt upptagen. Min afsikt var dock att komma snart.

— Godt. Det säges, att mäster Peder studerat i Rostock och Wittenberg. Då har han väl sett och hört den affällige augustinerbrodern Martinus Lutherus?

— Ja, och hvad den mannen talat blåser ej bort med första vindpust.

— Nå, hvad synes dig om mannen? Är han en afsvuren fiende till den heliga kyrkan?

— Nej, icke det! Han är dess bäste vän och hans uppsåt är godt. Han vill återföra människorna till bibeln, till kristendomens urkälla samt motarbete ogudaktiga prästers onda lefverne. Ja, en hög ande bor i den mannen! Han talar i en tro, stark som ett hälleberg Guds lefvande ord till de lefvande. Han strider — —

— Säg ut det klart: *för* eller *mot* vår apostoliska kyrka?

— Han strider för sanningen. Hvar hälst denna legat dold eller trampats under fötterna, vare sig af lekmän eller klerker, ja själfve den helige fadren i Rom, där går doktor Martinus fram med spade och svärd. Han gräfver upp sanningen och smider dess stål till ett tveäggadt svärd, med hvilket han käckt rycker sina fiender inpå lifvet.

— Huru vidt har Lutheri rykte och lära nu trängt?

— Öfver många länder; torde ock snart nå detta land.

— Vill du måhända blifva dess förespråkare? Du gör dig onödigt besvär!

— Ers Högvördighet läste själf i dag uti evangeliet följande ord: „Lyften upp edra

ögon, beskåden fälten, huru de redan hvitna till skörd.“ Förfallet i kyrkan tvingar mig kanske — —

— Du ljuger, mäst^r Peder, — utbrast biskopen med hetta och reste sig, — om du här inför mina ögon, på detta rum, djärfves tala om kyrkans förfall i Finland! Här i detta land blomstrar kyrkan. Den är ej likt ett tård med torra kvistar och murken stam, som står redo att huggas af och kastas i elden. — Kom hit och se själf.

Biskopen tog Peder Särkilaks vid handen och förde honom fram till kyrkans öppna dörr.

— Ser du, unge vän, dessa tusende män och kvinnor af vårt folk, hvilka nyss slutat sin andakt och stå i beråd att draga hädan. Vittna ej uttrycken i deras anleten om tillfredsställelse? Och blicka dit, dit bort till Helga lekamens altare, till Sankt Eriks och S:t Henriks, Sankt Sigfrids eller Altare omnium sanctorum, tror du att alla dessa, som där framburit sina offergåfvor och nu knäböja i brinnande böner, äro förtappade skrymtare inför vår Herre? Nej, de tro, och hela denna välsignade helgedom med pelare och hvalf, med bilder och strålande ljus

är ett trons och de goda gärningarnas vittnesbörd.

Ser du ej denna ecclesia triumphans, så är du blind, och hör och förstår du ej tempelhvalfvens språk, så är du döf! Jag både ser och hör, och för vår heliga katolska kyrka är jag beredd, om så behöfves, gå i döden!

Biskopen drog ett djupt andetag.

— Farväl, mäster Peder, göm mina ord i ditt hjärta. Rubba ej, hvad som sedan sekler står rotadt på hälleberg för att söka ära med att famla efter den sista nattens flyktiga irlbloss! Farväl, vi träffas snart! —

Då mäster Peter en stund senare med sänkt hufvud lämnade kyrkan och vandrade utför den folktomma vägen mot porten i kyrkomuren, stötte han där samman med en man, som stannat för att spänna sitt svärd vid bältet.

— Upp med hufvudet, karl, och ränn icke fram som om du ginge på din egen väg, brummade denne.

— Egen väg? Jo, det gör jag och därtill ensam, svarade mäster Peder. Men undskyll min oaktsamhet. Då ni är en man

af svärdet, skola väl våra vägar ej vidare stöta ihop. Frid!

— Ni är en klerk?

— Ja.

— Kunnig?

— Pröfva.

— I kyrkan har jag nyss anropat alla helige Sveriges patroner och främst S:t Henrik att flux bota mina styfva ben? Tror ni helgonet gör det?

— Nej.

— Hvarför icke? Jag gaf honom dock ett skönt löfte om gengåfva.

— Det finnes inga helgon, och de så kallade heliges makt rår ej öfver människors öden.

Krigaren studsade och utbrast lifligt:

— Ni är undersam klerk, som har råd att bestå er en egen tro, men sanningen att säga, mina ben tyckas höra till ert parti; tron hos de svaga är klen. Ert namn?

— Magister Peder Särkilaks.

— Af vapen således, med stjärna och kors i skölden. Godt! Jag trodde först eder vara en enfaldig bondepräst.

— Jag åter såg genast i eder en riddare, höfvisk i tal och skick.

— Då togo vi båda miste, skrattade krigaren, jag är Nils Grabbe till Grabbacka, lika fattig på guld och höfviskt skick som sniken efter frihet och ära. Farväl, mästare Peder, vi skola icke knuffas, om vi en gång råkas — i himmelrikets port.

II.

Från domkyrkan vandrade mästern Peder hemåt med betänksamma steg, och det dröjde länge nog, innan han stannade utanför Mårten Bårdskärs torftäckta, bofälliga hus, där han hyrt sig en stuga och en kammar. Bostaden, som låg i stadens utkant vid Fägatan, var torftig; därför passade den hyresgästen väl.

Magister Peder Särkilaks ägde icke några dyrbara lösören, men i Tyskland hade han fäst sig en kona, och hon hade för ett halft år sedan i Wittenberg födt honom en liten dotter. Detta giftermål hade skaffat den unge klerken många bekymmer, och det största

var, att grannarne icke tycktes vilja erkänna fru Margaretha för en äkta mans lagliga hustru.

Och fattigdomen!

Mäster Peder kastade en blick på sina loslitna smala byxben, som af ålder skiftade i grågrönt. Då rann det honom i hågen, att han en gång i utlandet sett en grönsiska i bur, och den fågeln hade ock haft ganska smala ben. Peder log för sig själf, men leendet kväfdes af en suck, då han ihågkom siskans fyllda matkopp. Nu steg han uppför trappan till sin bostad.

— Länge har du åter dröjt, man, ljud hustruns hälsning.

— S:t Henriksmässan plär alltid vara långvarig.

— Du gjorde bättre i att skaffa dig arbete än att på hvardagarna sticka näsan i gamla böcker och på söndagarna löpa i mässan!

— Ej, ej, käraste fru Margaretha, fören ej så syndigt tal på tungan, inföll Peders moster, Elin Olofsdotter, Nådendalsnunnan, som kommit på besök och nu satt inne vid spiseln och värmdes sig. Allmosor tömma ingen pung, och mässan förspiller ej dagen.

I min släkt har det alltid varit sed att tillbörligt fira helgonens födelsedagar.

— Och i min åter att männen arbeta och skaffa bröd i huset, svarade den unga frun samt redde sig att lägga liten Malin till bröstet.

— Min salig man, Hannes Pedersson Kirves, Gud fröjde själen, försummade aldrig en Henriksmessa under den långa tid vi bodde här i Åbo.

— Nå, nå, syster Elin, tagen ej så hett mitt tal, manade den unga husmodren. Att I såsom en from klostersisters lefven i och af böner förstår jag godt. Men min herre och man —

— Kära Margaretha, hvarför skall du på helgdagens välsignade morgon föra ett så styggt tal, inföll mäster Peder medlande. Du retar illa upp dig, och du skadar barnet genom din vrede.

— Nej, hör man på den finske magistern, som vill lära mig, en tysk kvinna, gifva barnet di. Han kan ju försöka göra det själf!

Och fru Margaretha skrattade så våldsamt, att liten Malin började skrika.

När barnet efter en stund lugnat sig, sade modern med ett tonfall af ödmjukhet:

— Litet mera vedbrand vore det allt godt att ha.

— Det kännes ganska varmt härinne, inföll mäster Peder, som ej tycktes ha hört de sista orden, utan kastade af sig ytterrocken.

Då smålog äfven syster Elin och flyttade sin träpall några tum längre från spiseln. Äfven hon ville visa, att det var varmt, men fru Margaretha utbrast:

— Ditt land är gruftsamt kallt, Peder! Här förfryser den mest brinnande kärlek! Prisa vill jag Rostock! Jag undrar just, hvad min guffar Henrik von Wehlen skulle säga, om han visste, att hans lilla Gretchen bor vid Fägatan i Åbo, som ingen stad är! I hans hem mådde jag som en söt rofva i läcker matjord.

— Jag vill minnas, att du en gång berättat, att din guffar vardt intagen på Helgeandshuset i Lübeck, inflikade Peder saktmodigt.

— Sade jag det, så var det väl sannt, tillade fru Margaretha raskt, men innan den olyckan skedde, hade han länge såsom pärlstickare

och burgen borgare haft sina goda välmaktsår, men det finnes somliga, som aldrig i lifvet komma till några välmaktsår, blefve de än så lärda!

Håll nu barnet en stund och vyssja det till sömns, medan jag rustar till middagsmålet. Tag ordentligt i! Flickungen är hvarken en våt fisk eller en bräcklig burk.

Mäster Peder satte sig varligt på sängkanten, medan han af sina långa armar formade ett slags vagga samt började sakta gnola en latinsk djäknesång.

Syster Elin, som leende åsett den husliga scenen, tog nu plats vid systersonens sida och hviskade, så snart husmodren lämnat rummet:

— Är hon, den där, verkligen min käre Peders hustru?

— Ja visst, inför Gud och människor.

— Däjelig och öm tyckes hon just inte vara.

— Af de fula flickorna blifva de bästa hustrur, säger ordstäfvet. Min Margaretha har ock ett godt hjärta, fastän ytan synes hård. Hon sköter och ansar om mig och barnet, som ingen i världen.

— Ja, jag förstår ditt goda hjärta. En kristen skall bära sitt kors med tålmod.

Mäster Peder log.

— I sen allt värre än det är, moster Elin. Min Margaretha far visst stundom fram som en ovädersby, men efteråt följer, Gud ske lof, lugnväder med sol. Det gör mig ondt, moster, att I ären kommen hit just ovädersdagen. I morgon kanske — — —

— I morgon skall jag åter vara hemma i mitt stilla kloster, inföll nunnan. Jag bragte hit ett bref från abbedissan till biskopen och bevistade mässan. Och dig ville jag hälsa här i ditt hem. Det är långa tider sedan jag sist såg dig, Peder. Det var dagen före din afresa till Rostock. Och nu är du hemma igen, men — aldrig hade jag kunnat tro, att en klerk, en man af min aktade släkt, så skulle förgäta den heliga kyrkans befallningar, att han förenade sig med en jordisk kvinna.

— Själf varen I ju gift, moster, förrän I togen doket, och hade er man lefvat, skullen I aldrig blifvit en Kristi brud.

— Säger du det? Nå ja, man kan ej så noga veta, huru vägen krökt sig. Men

hvem har lärt dig, att äfven en präst skall få gifta sig?

— Doktor Martinus.

Nunnan korsade sig tre gånger, innan hon fortsatte förhöret.

— Tala ej ett ord om den ärkekättaren, utan svara, hvad tror du biskopen skall säga om ditt äktenskap?

— Vet icke.

— Och kapitlet och domprosten och alla kanikerne?

— Vet icke, men mig anar att de skola vredgas och banna mig.

— Är du icke rädd?

— Nej, en kristen bör oförskräckt vandra på den väg han vet vara den rätta. I bibeln står det ej, att Kristus förbjöd sina lärjungar att gifta sig.

— Men en man skall kunna öfvergifva hustru och barn och följa Honom.

— Därtill är jag ock redo, om en sådan pröfning kräfves af mig.

— Men om biskopen bannlyser dig?

— Det hinner han föga tänka på, så länge danskarne sitta i slottet och fejden fortgår.

— Då kriget en gång är slut, kommer domen öfver dig.

— Nej, moster Elin — Peder rätade ut sin krökta rygg — då, då kommer den nya tiden, då biskopar, munkar och nunnor skola gifta sig och lefva såsom ärbara människor.

— Heliga Guds moder bevara mig, utbrast syster Elin och korsade sig upprepade gånger. Skall jag gifta mig? Du talar som vore du en af antikrists anhang. Straffdomen skall falla öfver ditt hufvud och öfver barnets i dina armar. — Du är lärd, men du förstår ej hvad du talar. — Min salig man brukade ofta säga: „Går du när elden, så blir du bränd, och synd i löndom blir nogsam samt känd.“ Du måste snarligen vända om från syndens breda väg —

Syster Elins förmaningstal afbröts tvärt af häftiga röster från gatan. Det lät som en ordväxling mellan vreda män.

Nu hördes hastiga steg på trappan. En svordom. Ett gällt kvinnoskrik. Mäster Peder räckte barnet åt sin moster och skyndade att öppna dörren, medan fru Margaretha rusade ut från kammaren med en slef i handen.

— Undskyll, godt folk, att vi tränga oss in i ert hus, yttrade en uppskrämd äldre

man och skyndade in i stugan. Man har antastat min unga dotter, och nu ber jag att få skydd här, tills orostiftarena aflägsnat sig.

Gert v. Hollen väntade ej på svar, utan drog sig längst bort till spiselvrån, medan Else, hvars skrämnel hastigt tycktes förgå, vände sig till fru Margaretha och yttrade leende:

— Jag blef, förstår ni, rädd, när den rusige sjömannen ville kyssa mig. Han sade sig ha skänkt två förgyllda vaxljus till elfva tusen jungfrurs altare för att komma till slik gunst.

Flickan skrattade.

— Tvi, sådana karlarne äro i detta land, tvi! Att på öppen gata våga antasta en ärbar jungfru och låta henne höra ohöfviskt tal! Jag måste ge dem bättre besked!

Den uppbragta husmodern rusade på dörren, och snart hörde de innevarande en häftig ordström välla fram öfver hennes läppar. Sorlet på gatan tystnade.

— Jag gaf dem besked på äkta Rostockmanér, berättade den vreda frun, då hon efter en stund åter visade sig.

— Åh, jag tackar er, min fru, för allt deltagande och beklagar det omak vi åstad-

kommit eder, yttrade bugande v. Hollen. Vi skulle nog redt oss, om ej mina fega drängar så hastigt tagit till flykten.

— Det var skada att icke sjömännen bekommo sig några feta slängar. Men så tagen plats och låten mig bjuda eder något, herr — — —

— Gert v. Hollen, köpstadsborgare från Viborg.

— Tysk således; nå, det fagnar mig vid Gud! Tagen plats och betrakten vårt tarfliga hem som edert eget. — Peder, haf fram en stol!

Fru Margarethas blå ögon glänste som tvenne fuktiga blåbär, inbäddade bland smultron, och hennes rostrinda ansikte sken af idel välvilja, medan hon bredde ut en duk på bordet och framhämtade ett trästöp med skummande öl och ett par tennmuggar.

— Ni undren väl med skäl, hvad vi haft att skaffa här i trakten — köpmannen vände sig till mäster Peder —, men min dotter Else ville nödvändigt vandra gatan fram närmare slottet för att om möjligt få sikte på det danska krigsfolket i tornen och på

vallarna. De hålla ju nu inne med allt skjutande. Men vi hunno ej längre än hit, då en skara sjömän mötte oss — —

— Det svenska krigsbefälet förstår ej hålla ordning i staden, inflikade fru Margaretha. Jag önskade nästan att danskarne sloge allt hvad svenskar heter sönder och samman!

Mäster Peder fick ett häftigt hostanfall, och v. Hollen sporde leende:

— Fru Margaretha är således en varm dansk-vän?

— Danskar eller svenskar kvittar mig lika, alldeles som framfötter eller bakfötter af ett kreatur, som gör skada! Jag är tyska och håller på det gamla ordstäfvet Ordnung regiert die Welt.

— Har fru Margaretha kanske sett, inföll jungfru Else, de svenske mäns hufvud, som junker Thomas låtit uppspika på Korpola's berget?

— Hört därom har jag, men ej sett en sådan vederstygglighet, och därför vore det lika så billigt som rätt, om Nils Arvidsson gjorde den blodhunden på slottet ett hufvud kortare.

— Hafven I rättor i huset, inföll köp-
mannen. Det skrapade där uppe i vrån
under takbandet?

— Nej, svarade mästern Peder förvånad.

— Hvem bor i rummet näst intill?

— Märten Bårdskär, husvärden.

— Är han en man att lita till?

— Hvarför spörjen I det?

— Åh, den tanken kom flygande, jag
vet ej hvarifrån.

— Märten är en stilla vänsäll man.

— Så besvaren då, mästern, min fråga:
hvems sak är rätt, de danskes eller svenskes?

Mästern Peder for med utbredda fingrar
ett par gånger genom sitt glesa hår, innan
han långsamt yttrade:

— Min sak är att kämpa för Guds rike.
I de världsliga herrarnes tvister skola kler-
kerna ej taga del; det lärde mig doktor
Martinus.

— Är kanske mästern Peder korpräst eller
måhända kanik här i Åbo?

— Intetdera, inföll fru Margaretha leende.
Han är blott en boklärd klerk, som ligger
och rufvar på sina tankar likt hönan på
äggen. Kanske kläcker han dock med tiden

en guldfågel, som tar skepnaden af en biskop eller åtminstone en domprost.

— Margaretha!

— Ja, jag pratar litet fritt, men hvem nämns bryta nacken af en kär vana. Mitt tal behagar hvarken min allvarliga herr man, ej håller hans gudaktiga moster. Men hvart tog gumman vägen?

— Syster Elin gick för en stund sedan och bad mig frambara hennes hälsning och farväl, svarade mäster Peder.

— Ja, det är hög tid att äfven vi bryta upp, Else, utbrast köpmannen och reste sig. På gatan tyckes allt vara lugnt. I morgon ge vi oss i väg hemåt, och det skulle mycket glädja mig att en gång i mitt hus i Viborg få undfagna mäster Peder och hans såta husära. — Tillåter fru Margaretha att jag efterlämnar en liten minnesgåfva?

Den tillfrågade blickade bort till sin man, men då denne hvarken i ord eller min uttalade sin åsikt om anbudet, svarade hon raskt:

— För liten Malins skull vill jag gärna emottaga en ringa skänk. Dess bortgifvande vållar eder säkert ingen brist?

— Nej, helgonens välsignelse har hvilat öfver mitt arbete och mitt hus. — Mäster Peder, I hafven dock råttor i huset! — v. Hollen framdrog en penningpung.

Då Else såg att fadern ämnade gifva endast en tysk gyllen, fann hon tid att oförmärkt nypa honom i armen, och detta hade till följd att v. Hollen med ett älskvärdt leende räckte fru Margaretha tre gyllen.

Fru Margaretha neg djupt samt följde den frikostige gästen och hans dotter ut på gatan.

Då hon åter inträdt, fortsatte hon än mera uppsluppen sitt prat, men detta tystnade tvärt, då mannen allvarligt yttrade:

— Gläd dig, min Margaretha, gläd dig, dock gör det i stillhet. Nu vill jag ostördt studera en stund.

Hustrun lade fingret öfver munnen och försvann med Malin på armen in i det andra rummet.

Mäster Peder Särkilaks tog fram en af sina åtta böcker, ett grekiskt Nya testamente, och började åter läsa berättelsen om Pauli missionsverksamhet. Orden kände han

nästan utantill, och därför märkte han knappast, när hans tankar lämnade Paulus i Antiochia och började kretsa kring Petrus i Åbo.

När skulle denne få börja sitt arbete på det vida missionsfältet i Finland?

III.

Natt var gången och dag
kommen.

Magister Peder Särkilaks
hade i arla morgonstunden
fått ett bud att snarligt in-
finna sig i biskopsgården, och nu stod han
vördnadsfullt bidande inför hans högvördighet
Arvid Kurck, som började sitt tal med orden:

— Du minnes väl, unge man, vårt sam-
manträffande i går. Hvad jag engång sagt
har jag ej för vana att återupprepa. Nu har
jag låtit kalla dig för att gifva dig ett råd,
en förmaning, om du så vill, samt begära
ditt råd, din medverkan i en annan sak.

— Ers Högvördighets gunstiga välvilja
att låta sina blickar falla på min ringa person

skall jag städse veta till dess fulla värde uppskatta.

— Du lägger dina ord icke illa. Nå väl, lyssna då till mitt tal och gif kort och klart besked på mina frågor.

Arvid Kurck slog sig ned i en högkarmad länstol, och från skuggan af dess eksnidade karm fixerade han skarpt mäster Peders drag, fullt belysta af dagern från fönstret.

— Så säg mig först: om tvenne lika långa vägar löpa mot samma mål, hvilken-dera bör vandraren följa?

— Den närmre.

— Men om därinvid en kråka sitter till venster — — —

— Ers Högvördighet tyckes tänka på de gamle romares vidskepelse med cornix sinistra; nå ja, vandraren kan då gå några steg baklänges förbi olycksfågeln, så blir han en lyckofågel.

— Ditt råd är icke oäfvat, men låt oss lämna gåtor och vidskepelse; jag vill tala utan vidare omsvep.

— Du hade gäster i går i din bostad.

— Ja, objudna, en Viborgs köpman med dennes dotter.

— Jag vet det, Gert v. Hollen är mig bekant. Men säg mig: gick edert tal i goda eller onda ord fram öfver junker Thomas?

— Sannerligen jag minnes det, utbrast mästern Peder bestört. — Låten mig dock eftersinna, ja, jag tror min hustru framförde något styggt skämt om dansken.

— Din *hustru*, biskopen lade pannan i djupa veck, nå ja, om henne vill jag senare orda. Du vet ju, att en kyrkans tjänare ej får binda sig genom giftermålsband.

— Ers Högvördighet — — —

— Vid vår ogunst, fall oss ej i talet. — Din granne i huset är Mårten Bårdskär.

— Ja, han äger gården och synes ständigt hålla sig hemma.

— Ja så. Han, Mårten, smög sig lika fullt i går till slottet, efter det köpmannen lämnat din bostad.

— Det kan ej vara möjligt! Den stillsamme, enfaldige Mårten är ingen spejare.

— Om magister Peder Särkilaks verkligen studerat logica, tör han godt kunna skilja mellan en fråga och ett påstående.

Jag eftersporde ej din tanke om Märten, utan jag sade dig, att han är en spejare.

— Men hvad ondt skulle han haft att förtälja om mig?

— Det vet jag ej; jag var ju ej i går i din stuga. Men det månede du väl kunna räkna ut, att om junkern segrar öfver det svenska krigsfolket, skall han hålla räfst med alla sina fiender både verkliga och förefigna.

— Jag har alls intet förgripligt sagt eller gjort.

— Men den tyska konan i ditt hus?

Mäster Peder for ett par gånger med handen genom håret, medan han hastigt kastade en blick genom fönstret åt slottet till.

— Jag ger dig alltså rådet, fortfor biskopen lugnt, att se åt, om Märten Bårdskär borrat ett lyssnarehål i din vägg. Är så fallet, slå då dit en plugg samt haf kvinnan att läsa benlås för tungan eller ännu bättre: skilj henne snarligast från dig.

— Aldrig, jag har lofvat hylla och hålla henne såsom min äkta hustru inför Gud och människor!

— Du hoppas blifva kanik, invände biskopen tonlöst.

— Ja, Ers Högvördighet, sådan har min tanke varit, efter som jag i utlandet länge studerat theologica.

— Lärdom nog torde du gömma i dina tankars fatabur. Det är ock här i landet, Gudi bättre, icke svårt att stå som primus inter pares, då pares gemenligen äro okunnige stympare. Men ditt giftermål hindrar — — —

— Så låt oss icke vidare tala om kanikvärdigheten, inföll mästern Peder stolt. Kanske engång andra tider stunda, då kyrkan icke mera fördömer hvad Gud välsignat.

— Din ståndaktighet fagnar och smärtar mig på samma gång. Du har hört mitt råd, och tillsvidare vill jag ej skilja dig från kyrkans gemenskap; tiden är därtill ej lämplig. Nu vill jag vädja till ditt bistånd.

— Det vill jag gärna gifva i den mån jag det kan och mitt samvete tillstodder.

— Man har sagt mig, att du talar väl och gärna vill predika. Så gif dig ut på landsbygden samt till de andra slotten och predika där Guds ord för de okunnige.

— Huru skall jag förstå detta uppdrag?

— Rätt och slätt som saken är. Du predikar ju ordet enligt bibeln? Om doktor

Martinus' strid med den heliga fadern behöver du ej förtälja. De våra skola väl tids nog få höra därom, om mannens läror hålla i sig.

— Gärna ville jag göra den färden, blefve ej kostnaderna mig alltför dryga.

— Penningar skola dig lämnas.

— Blir predikandet, Ers Högvördighet, mitt enda uppdrag?

Efter att några ögonblick hafva dröjt med svaret, yttrade biskopen hastigt:

— Ett par bref ber jag dig medföra, och — spørjer dig någon om besked från Åbo, så säg öppet, att biskop Arvid och med honom alla redlige män, som älska sitt land och dess frihet, hylla sig till den inhemska riksföreståndarens Gustaf Erikssons parti. Att föra ett sådant tal strider väl ej mot ditt samvete?

— Ingalunda. Hvad Ers Högvördighet frimodigt utsäger må väl jag på eder önskan våga upprepa. För egen del förstår jag mig ej på de världsliga herrarnes strider och vill ej genom att blanda mig däri tvingas att vika af från den väg jag valt.

— Du tror dig således, unge man, ensam kunna vandra fram mellan eld och vatten,

Den stigen blir snart så smal, att ej ens en myra skall kunna oskadd där krypa fram. —

— Törs jag spörja om en sak?

— Tala ut.

— Hvarför följer Ni, biskop Arvid, Gustaf Trolles exempel att vädja till vapen? I korsets, ej i svärdets tecken skola ju vi kyrkans män gå till seger.

— Mäster Peder, din blick når föga vida — biskopen reste sig och fortsatte ifrigt — och du glömmmer, att vår heliga kyrkas synliga omhölje är Svea rike och än trängre taget detta land. Hvad ondt eller godt inom detta timar berör äfven oss klerker. Finland måste höra antingen Sverige eller Danmark till; ett tredje gifves ej. Det danska förtrycket har räckt länge nog och blifvit olidligt.

Du minnes kanske ej huru Otto Rud plundrade domkyrkan, huru Severin Norby härjade och brandskattade städer och byar. Slikt ofog måste taga en ända. Gustaf Erikssons sak är frihetens. Och ännu ett ord, det hade jag ej ämnat säga dig, men det kan vara så godt att du besinnar äfven det.

Biskopen trädde ett par steg närmare.

— Jag har genom bref från Sverige fått veta, att Gustaf Eriksson låtit sig berätta om din älskade doktor Martinus.

Mäster Peder slog sig för pannan, medan biskopen ironiskt leende njöt utaf verkan af sina ord.

— Nu kan du gå, Mäster. Brevet och pengarna skola lämnas dig ännu i kväll. Du kan ju anträda färden i följe med Nils Grabbe och Gert v. Hollen. — De skola i morgon bryta upp. Gudi befallen, min son!

Mäster Peder böjde sig ödmjukt, då biskopen välsignande lade sin hand på hans hufvud. Därefter lämnade han med hastiga steg biskopshuset.

Vädret hade åter blifvit klart, om ock fortfarande kallt. Mäster Peder kände sig modig och stark och glad, där han gick fram längs Stora Nygatan.

Utänför gillestugan stannade han några ögonblick, då han fick se en fjortonårig gosse stå och gnida sina blåfrusna händer.

— Du fryser, gosse.

— Något, men det är ej farligt.

— Hvarför beger du dig ej hem?

— Jag hörde nyss ett styckeskott och stannade för att lyssna till ljudet af flere.

— Hvem skjuter då här i staden?

— Åh, det är ju förstås svenskarne eller våra fiender danskarne på slottet. Vet icke herrn, att junker Thomas sitter där och syftar åt staden?

— Ja, du har rätt; jag hade så när glömt att vi lefva midt i örlig. Skall du min gosse ock blifva knekt?

— Nej, jag är scholaris och vill läsa mig till klerk.

— Hvem sände dig hit till skolan?

— Johannes Erasmi, min gunstige gyn-nare, rektorn vid skolan i Viborg.

— Så säg, är du flitig, min son, och drifver raskt på med studerandet?

— Åh, en hvar försöker ju lära så godt han kan. Är kanske ni, domine, skolemästare?

— Nej, hvarför frågar du det?

— Dominus ser så mager och lärd ut. Riktigt mycket lärd.

Mäster Peder skrattade och rätade på sig.

— Du har väl inga egna böcker?

— Nej, därtill är jag för fattig.

— Då skall jag skänka dig en. Du känner väl Donatus seu grammaticae latinae rudimenta?

— Åh ja, något.

— Så säg: nomen proprium quid est?

— Nomen proprium est quid usui soli convenit.

— Rätt så. Pronomen quid est?

— Pronomen est vox, qua utimur in demonstranda et repetenda, ubi repetitio nominis ingrata erat futura. *

— Du synes hafva börjat ditt studium bra; jag skall alltså skänka dig min Donatum. Jag behöver honom ej längre.

Gossen tackade med af glädje tindrande blick och sträckte fram sin hand. Magistern fortsatte:

— Du vill kanske göra mig en liten tjänst?

— Gärna.

— Så vik då in på gillestugan och tag reda på, hvarest Viborgs köpmannen Gert v. Hollen bor. Sök sedan upp mannen, hälsa honom från mig och säg, att

* Thet är ett ord, satt uthi Nominis stadh, när thet elliest iche väl står så ofta samma Nomen åter införa.

jag vill följa honom åt på hemresan. Du skall bringa mig budet, hvilket timslag han börjar färden. Se så, farväl, spring hurtigt, så blir du varm, och kom snart åter med budet.

— Jag vet ju ej, från hvem jag skall hälsa och till hvilket hus jag skall bära köpmannens svar.

Mäster Peder riste på hufvudet.

— Det hade jag så när glömt. Jag bor i Mårten Bårdskärs hus vid Fägatan; fråga där efter magister Peder Särkilaks, så lämnar jag dig Donatum.

— Är dominus värkligen den magistern, som varit i Wittenberg och sett doktor Martinus strida mot påfven?

— Ja, Martinus är en frimodig man, en hjälte fastän klerk. Du har lika klara och skarpa ögon som han. Nå ja, kanske vill du ock bli en doktor Martinus. Det vore ej illa, men då får du ej nöja dig med att stå på gatan och lyssna till andras skott. Du måste själf anfälla synden och okunnigheten. Farväl scholaris! — Nej, vänta, ditt namn kan du dock först säga mig. Du tyckes ej vara en Åbo-pilt.

— Jag heter Michael.

— Och din fader?

— Olof Simonsson.

— Ja så, det namnet är mig ej bekant. Agricolane pater tuus? Förstår du det?

— Ja. Mäster frågar, om min fader är en åkerman. Hans åker är hafvet. Min fader är en fattig fiskare.

— Så fånga äfven du många fiskar! Farväl, lille Michael. Jag väntar att snart få återse dig i min bostad.

Knappast hade mäster Peder hunnit taga tio steg gatan fram, förrän flere skarpa skott ljödo från den trakt, där svenskarne hade sina befästningar. De besvarades af dofva knallar från slottsvallarna, öfver hvilka små skyar af krutrök började höja sig. Stridsbullret tycktes dock ej mycket oro stadens innevånare, ty inom och utom hus fortsatte de sina dagliga värf. Och nere vid fäbodarna likasom i köpmanshusen gick det lifligt till.

Dagarna kring Henrikmässan voro ju af gammalt Åbo stads förnämsta marknad.

Mäster Peder vågade sig äfven in i folkvimlet, och då han om en stund befann sig

på hemvägen, bar han belåten under armen
en tjock blårandig ylleschal.

Denna gåfva åt fru Margaretha var så
stor, att den borde kunna kväfva alla betänk-
ligheter rörande den tillärnade resan.

Detta var den lärde mästern Peders be-
räkning, och det visade sig, att han en gång
icke räknat orätt.

IV.

Härden österut var anträdd, men till en början skred tåget endast långsamt fram, ty stora strandvägen mellan Åbo och Viborg låg efter senaste yrväder täckt af ymnig snö.

I första släden, dragen af en högväxt soffärgad hingst, vräkte sig Nils Grabbe bred mellan tvenne björnhudar. Stolts riddaren var ej rätt lustig till mods, och tankarna gingo så tunga; kvällen förut hade han i Nils Arvidssons och några andra stallbröders sällskap druckit rymliga runda mått lybskt öl; därför låg han nu sur i hågen och tuggade på ett stycke kalmusrot.

Körsvennen, som under många år i krig och fred följt sin husbonde, kunde godt

af tonfallet i de brummande utropen, som då och då förnummos, sluta till, huruvida han skulle ge Svarten ett slag med tömmen eller ej. För egen del hade Anders ingen hast. Han hade en gång hört en man säga: „mycken tid har gått, men mera återstår“, och det talet hade syntts honom godt. Anders hade nu räknat ut, att om han inom 12 eller 14 dagar gjorde resan fram och åter till Viborg, skulle han tids nog hinna tillbaka till Grabbacka i Karis till sin broders, fogdens på stället, bröllop. Detta skulle firas dagen efter Marie kyrkogång, och husbonden hade svurit vid S:t Görän och S:ta Ursula, att han, i trots af alla kringstrykande danska partier, en dag eller två skulle rasta på sitt kära stamgods.

Trygg och halfslumrande i sin breda släde låg riddar Grabbe med sitt stora slagsvärd vid sidan. Skulle danskarne anfalla honom, blefve det tids nog att eftersinna bästa sättet att reda sig ur klämman. Nu orkade han ej tänka djupsinnigt; han bara afundades granarna vid vägen, hvilka stodo inhöljda i hvita mjuka snöskrudar.

Ja, det vore skönt att som de få stå eller än bättre ligga med sådan mjukhet kring benen!

Riddaren smålog ljuft, slöt ögonen och drömde, att han simmande höll sig fast vid en jättestor kalmusrot i ett haf af öl med hvita mäktiga vågor af fint kardad ull.

Efter Grabbes släde trafvade tvenne ryttare, beväpnade med björnsjutt och långa värjor. Det var Olli och Vilho, v. Hollens drängar, unga resliga karelare i hvita fårskinnspälsar. De hade nyss utbytt tankar, huru det skulle hafva gått sjömännen i går på Fägatan, därest de bara haft sina vapen med. Och Olli kunde ej låta bli att ge sin häst ett rapp med spjutskaftet, då han mindes den hånfulla blick jungfru Else i dag gaf honom, då hon tog plats i släden, utan att som vanligt låta sig lyftas af hans starka armar.

Nu satt jungfru Else trygg vid sin faders sida under kuren af renskinn. Ombonad af fällar och kuddar hade hon det så varmt, att fadern flere gånger uppmanade henne att sitta stilla. Else upptog därför hoppet att någon ståtlig riddare, t. ex. Nils Arvidsson, som hon sett i kyrkan, skulle rusa fram ur skogsbrynet och befria henne. Men ingen riddare visade sig, oaktadt släden mil efter mil långsamt for förbi vindfallna stammar och

snöhöljda klippblock liksom enkom skapade till bakhåll för riddare och röfvare.

Else önskade samspråka, men med fadern lönade det sig ej. Hon kände förut alla de tankar han ville yppa henne, och tala om råg och humle, om salt och muskot, det gitte hon sannerligen ej. Hon började därför utfundera, huru hon borde gå tillväga, om hon vid raststället till natten skulle försöka rymma. Sedan hon emellertid befriat sin ena fot från sko och skyddande fäll och märkt, att det var ganska kallt, beslöt hon att uppskjuta flyktförsöket till den tid, då häggen blommade. Då skulle det ske, och då skulle hon från örtagården vid hemmet åt sin riddare medföra ett stort fång af röda rosor.

Medan Else befann sig fjärran i de drömda rosornas land, satt hennes praktiske herr fader och beräknade den vinst han väntade sig få af sina affärer i Åbo. De hade utfallit efter önskan. Han skulle visst, om det gällde, kunna låna Erik Fleming en skeppa Åbo-penningar, men det komme han nog ej att göra, och knappast heller någon af de andra förmögne Viborgs köpmännen. Ja, v. Hollen

måste le för sig själf, då han ihågkom, att den klumpige riddaren Nils blifvit utsedd till Flemings låneombud.

Tyst och fundersam satt i den tredje släden priorn Andreas Johannis, tills hans dragare började stiga med långsamma steg i en uppförsbacke. Då bad priorn sin reskamrat, broder Sylvester, stiga upp och för en stund byta plats med mäster Peder, som efteråt åkte ensam.

Om några ögonblick kom denne ovigt klifvande genom snödrifvorna. För att icke i afskedsstunden göra fru Margaretha illtyckt hade han icke blott pådragit den svarta fårskinnströjan och hennes pälsfordrade ytter-skor, utan äfven låtit henne ombona sina skuldror med en korsbunden ylleduk.

På priorns inbjudning tog mäster Peder plats, och den gamle yttrade:

— Jag ber eder en stund hålla mig sällskap; tiden likasom färden blir lång utan samspråk. Vi följas ju åt ända till Viborg, tyckte jag Nils Grabbe vid affärden yttrade.

— Kanhända skiljas vi redan tidigare åt.

— Hvaraf skulle en sådan ändring i mäster Peders resplan följa?

— Jag blir er, herr prior, svaret skyldig. Mina vägar österut hafva förut ej gått längre än till Raseborg, så att Borgå och Viborgs län äro mig främmande.

— Hvilket är då ert rätta ärende?

— Att frambära ett par bref, som biskopen lämnat mig och — —

— Du tyckes tveka.

— Nej, predika Guds ord för menige man, där lämpligt tillfälle gifves. De våra äro ännu föga vana och öfvade i skriftens förstånd.

— Min unge vän är, så vidt jag vet, hvarken socknepräst eller predikarebroder. Hur skall jag förstå detta, sporde priorn och vred sig så långt åt sidan, att han kunde blicka in i sin grannes ansikte.

— Käre herr prior, efter hvad jag hört, fortlefver bland vårt folk ännu mycken hednisk vantro och styggelse, hvarför jag tänkt mig, att ordets förkunnare ej kunna vara för många i detta land. Mitt hjärta drifver mig ut, om jag ock känner min egen ofullkomlighet till ett så högt värf.

— Är då edert uppsåt så rent, att I icke — låt mig säga — af vilseförddt nit spriden

ut villomeningar, stridande mot vår heliga kyrkas lära?

— Herren ransakar hjärtan och njurar.

— Ja, det är så, men konung David säger:

„Herren känner de rättfärdiges väg, men de skrymtares väg förgås.“

I samtalet inträdde en paus. Slutligen började priorn ånyo.

— Magister Peder Särkilaks har studerat länge i utlandet. Han känner väl då godt till både grekiskan och latinet?

— Åh ja, med dem reder jag mig nog; men slätt går det med hebreiskan.

— Har han ock sysslat med artes och philosophiam?

— Tyvärr, icke mycket; tiden vardt mig för knapp.

— Vi dominikaner få ej syssla med dessa förbjudna vetenskaper.

— Jag vet det.

Priorn hostade och fortsatte.

— Mäster Peder tillhör en förnämlig släkt, som skänkt vår kyrka flere berömlige män. Jag tänker på bisp Magnus Stjernkors.

— Hans fader ägde Särkilaks gård i Töfsala, där jag är född. Min fader var borgmästare i Åbo.

— Jag kände mannen; han var nit-älskande om vår kyrka. Om jag nu frågar, vill ej hans son inträda som lektor för de unga bröderne i mitt kloster?

— Så svarar denne hasteligt: nej, stor tack! Jag vill ej stänga mig inom klostrets murar utan gå ut i ljuset.

— Mycken nåd och frid bor dock äfven inom klostrens väggar.

— Men icke friheten att tänka och handla. Jag vill, såsom jag sade, gå ut att upplysa folket.

— Ett starkt ljus bländar. Den vise vet när och hvar han tänder upp sin eld.

— Hur talen I så afböjande, herr prior? Jag minnes mig hafva sett ert eget klostrets sekret. I det synes en predikarebroder med en uppslagen bok i ena handen och ett brinnande ljus i den andra. Minnes jag orätt?

— Nej, *vår* uppgift är att predika och upplysa.

— Men icke min?

— Mig anar, att vi vandra skilda vägar. Ser ni, för mig är friheten förmågan att göra sig så ofri som möjligt, att bräcka den egna självviska viljans önskningar och begär. Kyrkan bör vara allt, den enskilde mindre än intet. Af allt att döma besitter mäster Peder icke den rätta ödmjukheten eller visheten.

— Jag anropar dock Kristus hvarje dag om ett ödmjukt hjärta och ett rätt förstånd. På hans vägar vill jag vandra.

— De äro vår heliga kyrkas.

— Nej, icke alla; i kyrkan har mycken osanning smugit sig in; hon måste luttras och renas, utbrast den andre med ifver. Jag hörde en gång doktor Martinus säga: vild-djuret med de tvenne hornen, som omtalas i Johannis uppenbarelsebok, kapitlet XII, är påfvedömet med dess dubbla, andliga och världsliga makt.

— Förlåt, mäster Peder, att jag besvärat eder till min släde. Den är eder törhända obekvämt och passar broder Sylvester bättre, yttrade priorn kallt.

Den tilltalade hoppade hastigt ur och återtog sin förra ensamma plats.

Långsamt skred färden fram, långsamt ändades timme efter timme.

Det blef rundlig tid att låta tankarna löpa ut och draga dem tillbaka, befalla förståndet uppträda som kärande och hjärtat som svärande samt låta samvetet sitta till doms öfver tvifvel och inkast, öfver tankar, som likt hvita fåglar svingade sig högt mot himmels blå och öfver tankar, vämjeliga maskar lika, krälände i stoftet.

V.

Rärden med Viborg som mål fortgick dygn efter dygn utan afbrott af märkligare händelser. Medlemmarna af de fyra slädarnes resällskap hade vid rasterna hunnit göra hvarandras bekantskap, och många samtal hade blifvit förda mellan riddar Nils och mästern Peder. Jungfru Elses klingande skratt hade kommit till och med den vördige priorn att stundom le, och broder Sylvesters uppträdande var icke mera så skyggt som i början. På fjärde dagen passerade de resande rågränsen mot Pyttis socken, och eftersom de kort därefter ett stycke från vägen upptäckte tvenne större rökstugor, beslöto de

att välja dem till uppehållsort under ett par timmars middagsrast.

Nils Grabbe med köpmannen och jungfru Else skyndade att taga den ena i besittning, medan de tre klerkerna åkte fram till det andra pörtet.

Mörka och osnygga tedde sig de båda stugorna, men detta sökte man afhjälpa genom att öppna skjutgluggarna i väggarna och låta drängarne hämta in friska halmkärvar. Medan Grabbe antände ett halft dussin pärtor samt instack dem i järnklykorna i ugnsmuren, föredrog priorn att på sitt håll låta elda ugnen.

Antti Väänänen, ägaren af det pöрте, dit riddaren med sitt följe hamnat, hade endast långsamt och knotande velat lämna sin liggplats, afsatsen på ugnens långsida inåt rummet; men sedan Else skänkt honom ett par örtugar och riddaren påskyndat hans senfärdiga steg med en lagom spark, hade Antti fått brådtom och gick, åtföljd af sin åldriga hustru, till granngården för att se, om det var samma slags folk som där tagit in. Han märkte knappast huru riddaren dref kon och grisen ur stugan och under grufliga

hotelser lofvade afhugga deras hufvud och svansar, om de dristade återtaga sina gamla platser i vrån.

Antti vardt helt förvånad och spärrade upp sina sömndruckna, sotfärgade ögon vid åsynen af så många människor i Eero Saarelas stuga, ty då han på morgonsidan varit inne hos svågern för att mala en skäppa korn på dennes handkvarn, hade inga andra än Eero med hustru och barn suttit till bords, och nu rörde sig i stugan utom husfolket tre främmande klerker, och kring ugnen satt ett halft dussin bönder, komna nordanifrån från Metsäkylä.

Medan Antti utbytte handslag och gaf sig i samspråk med desse, kastade han tidt och ofta förstulna blickar bort mot plankbordet, på hvilket klerkerna uppställt sina vägkostskrin.

Han undrade i sitt sinne, huru så fint och lärdt folk skulle äta, och om det var sannt som Taavi berättat, att en klosterföreståndare och en biskop alltid åt med silfverknif från guldallrik. Det kunde han dock icke riktigt klart uppfatta, ty röken, som bolmade fram ur ugnsmunnen, fyllde öfre hälft

ten af stugan, men en tenntallrik, från hvilken priorn spisade något slags hvit mat, tog han för silfver. Annars så tuggade och sväljde herrarne nog såsom annat simpelt folk, och de tycktes ock hafva både tänder och strupe.

När måltiden, i Anttis tycke hastigt nog, tagit slut, vände sig priorn till pörtets ägare med frågan:

— Huru står det nu till här i Eeros hem? Det är ju tre år sedan jag sist tog in hos dig?

— Åh, tackar som frågar, blef svaret, sakta går vägen utföre från vaggan till grafven, men inte är det tre år, sedan vördig herr priorn var inne hos mig. Det var på första onsdagen näst efter Helga kors dag om hösten för två år sedan.

— Du har ett godt minne, hör jag. Men, säg mig, hvem hafven I fått såsom kyrkoherde hit till Pyttis?

— Ingen hafva vi fått, ingen. Curatus herr Olof reste hädan för åtta veckor sedan åt Borgå till. På den vägen är han, och sedan dess har här icke hållits någon mäsas. Alla vägarna till kyrkan äro för resten igen-

yrda, så att dit kan ingen komma utan stort besvär.

— Är det verkligen sannt, att intet enda Guds ord här på två månader förkunnats, utbrast mästern Peder och trädde Eero närmare.

— Hvarför skulle det ej vara sannt, då jag säger så, och prästen rest sin väg.

— Då lefven I ju här såsom i hednaland!

— Säg inte det — inföll ifrigt Taavi Tolppo, han som i sin ungdom tjänat Knut Posse, under sin mannaålder vandrat i Karelens som gårdfarihandlande och nu på sin ålderdom slagit sig i ro i hembygden och gällde för att vara en af socknens visaste män — vi hålla nog i minnet huru man slår kors-tecknet, fastän här någon tid ej funnits präst som mässat för de lefvande och sjungit för de döda.

— Har då ingen i socknen dött efter det curam gerens för?

— Åh jo, inföll Heikki Kiiski, efter hvad jag vet: halfjärde människa, ja, det vill säga tre stora och ett barn. Min svärmor, Gud fröjde själen, är en af dem; hon står ofvan jord sedan sex veckor tillbaka och väntar på prästen.

— Huru går sådant an? sporde mästern Peder med stigande förvåning.

— Mycket bra, säger jag. Gumman ligger i sin låda beskedligt som en frusen gädda, och ända till närmare Walborgsmäss kan jag nog hålla henne, om det gäller. Det är ju kallt här i den stora skogens skugga, och ingen fåglalåt stör den dödas ro.

— Hör på, godt folk, inföll priorn, eftersom vi dröja här ett par timmar och befinna oss nära kyrkan, skall broder Sylvester få jordfästa den kära döda.

— Tackar för löftet, tackar ödmjukast, yttrade Kiiski långsamt och skrapade sig bak örat. Det går dock icke an så där i hastigheten. Att forsla gumman ner till kyrkplan skulle nog räcka minst fyra timmar, och så måste ju en kristen förstås hålla ett litet graföl, och det kan jag ej förrän längre fram på våren, sedan jag i Viborg hunnit sälja mina räf- och ekorskinn. — Men vill högvördig herr priorn nödvändigt göra oss fattigt folk en tjänst, så finnes Tupalan Simo här, och om det inte kostar honom alltför mycket, så — — —

— Säg frimodigt ut ditt ärende, uppmanade priorn; oss dominikaner tillkommer det att för Kristi skull göra hvad vi förmå för våra medmänniskor.

— Det var det jag tänkte. Se så, krusa och knorra nu inte, Simo, utan stig fram och för själf din talan, utbrast Taavi och drog en af karlarne vid armen. Stig fram och buga dig ödmjukt!

— Ej, ej, låt mig vara i fred; det blir annars bara grälör af!

— Åh, prat, en karl med så tjock nacke som du tål nog vid litet stryk, inföll Eero uppmuntrande. Se, vördig herr priorn, Simo råkar ha yngste pojken med sig, och han lär inte ännu vara riktigt vattenöst, fastän han går på fjärde året och kan säga perkele.

— Hvad säger du, människa, är gossen icke döpt? utbrast mäster Peder och slog sina händer samman.

Broder Sylvester åter korsade sig och gick beslutsamt till ugnsvrån och framsläpade en liten tjock pilt, som stretade emot och skrek som om byxorna stått i ljusan låga.

— Hvarför har icke Simo låtit döpa gossen, frågade priorn strängt. Du vet väl, att vår heliga kyrka straffar slik underlåtenhetssynd af föräldrar?

— Ja, förlåt nådig herre, jag har kanske gjort illa. Jag gick nog en gång med gossen till gamle kyrkherrn, men då passade det ej för honom, och den andra gången passade det ej bra för mig, ja, jag bor långt bort i skogen på ett litet nybygge, och så tänkte jag att när gossen var så fet och rask brådskade det ej med döpanDET; djäfvulen skulle nog inte hinna taga honom.

— Simo var i gräl med förra prästen, hviskade Eero åt priorn, det påstods, att hans mor bedref trolldom, men med den saken var det inte värre än att käringen för en slant läste sin mässa öfver magsjuka kor och haltande hästar.

— Prata inte längre, utan skaffa fram vatten; jag vill genast döpa det arma barnet, så att ej dess själ går förlorad för tid och evighet.

Eero framskaffade hastigt en träskål med iskallt vatten och ställde skålen på bordet, medan priorn ur sin barmficka framtog en liten bok.

— Hvad namn skall gossen få?

— Lars hafva vi börjat kalla honom efter kyrkan. Det är ju ett godt namn, som bringar lycka, eller hur? frågade Simo och sände en lång spottstråle utefter golfstockarna mot ugnen.

— Alla kristna namn äro goda, blott man bär dem med heder. Skall gossen få något annat namn? sporde priorn otåligt.

— Kanske kunde vi äfven kalla honom Kristian efter kungen.

Bönderna skrattade, men tystnade tvärt, då mäster Peder inföll:

— Gustaf Eriksson heter Sveriges laglige riksföreståndare, och på hans sida står eder biskop. Detta har Hans Högvördighet bedt mig säga eder.

Priorn gaf talaren en hatfull blick, som dock ej kom denne att rygga.

— Jag döper således barnet till Lars Kristian.

— Om det inte ändå blir dyrare, så låt gå för Gustaf Lars Kristian, yttrade Simo med viktig min och slog armarna i kors.

— Broder Sylvester, bär fram pilten till det heliga dopet, befallde priorn vresigt.

Munken tog skyndsamt den gensträfvige lille Lars i sina armar och fasthöll honom stadigt, tryckt mot bordet. Priorn utförde nu dopakten enligt föreskrifven ritual, höjande på rösten i samma mån som gossens skrik ljödo kraftiga. Då han slutligen trenne gånger doppade Lars' bakhufvud i det kalla vattnet, blef pojken af skrämnel för några ögonblick moltyst, men repade snart krafter och tjöt så väldigt, att priorns förböner om den nye kyrkemedlemmens kristliga uppfostran under tukt och Herrans förmaning drunknade bort.

Då priorn till sist uppläste välsignelsen och slog korstecknet öfver gossens hufvud och bröst, lyckades Lars befria sina armar och fick med sin lilla näfve tag i handboken.

I ett nu syntes ett lösrifvet blad fladdra mellan hans fingrar.

— Amen, amen, sade priorn hastigt. Simo, du måste gifva din pojke en risbastu, så snart du kommer hem! En slik egen-sinnig liten hedning, nu kristen, hafva mina ögon aldrig skådat!

Mäster Peder vände sig till priorn samt yttrade några ord i anledning af hvad som

nyss förefallit. Härtill svarade priorn, men fortsättningen af samtalet uteblef, då Peder af ett ovanligt snörflande ljud lockades att vända sig om.

— Håll upp, du djäfvulens stallbroder, skrek magistern ursinnig och rusade fram mot en af bönderna, hvilken just höll på att tömma den sista klunken af vattnet i dopfunten.

Håll upp, med slik vidskeplig styggelse eller slår jag skålen ur dina händer!

— Nå, nå, inte skall han skrika och väsnas för så litet, inföll Eero medlande. Han som drack är Simos broder, och litet heligt vatten, som är så bra för alla magsjukdomar, må ni väl unna oss fattigt folk. I staden, där så många döpas, kan ni väl ofta nog få er en tår.

— Du tror således, enfaldiga människa, att jag är afundsam?

— Ja huru annars? Vigt vatten i magen måste väl värka kraftigare än vigvatten på fingrarna.

— Herren förbarme sig öfver eder, ni okunniga halfhedningar, utbrast mästern Peder förtviflad och började gå af och an. — Herr

prior, vi kunna ej fara i väg och lämna dessa stackare ohulpna. Tala till dem, förehåll dem det orätta i deras vidskepelse och upplys dem om döpelsens yttre medel och inre betydelse. Gör det, jag ber Eder, för Kristi skull!

Priorn satte sig lugnt vid bordsändan och yttrade salvelsefullt:

— Så tagen då plats, godt folk, och lyssnen. Min unge vän och följeslagare, broder Sylvester, en af mitt aktade klostrets bäste predikanter, skall tala till eder.

I veten ju, att vi dominikaner af den helige fadern i Rom hafva erhållit tillåtelse att öfverallt fritt uppträda som ordets förkunnare och utföra kyrkliga förrättningar. Men detta är icke fallet med hvarjehanda kringstrykande okände klerker, som ej tillhöra något erkänt brödraskap.

Bönderna satte sig på bänkarna och på ugnen, medan mäster Peder drog sig åt sidan till ena fönstergluggen. Munken steg fram midt på golvet och uppläste hastigt en lång inledande bön. Åhörarna tycktes andäktigt lyssna och korsade sig ifrigt hvarje gång Kristi eller Guds moders namn upprepades.

Därefter började predikanten utförligt berättas legenden om S:t Laurentius: huru denne fromme man vandrade predikande från land till land och slutligen led martyrdöden, stekt på ett halster. Han slutade med att påminna om att icke blott Pyttis kyrka utan äfven Lunds och Uppsala domkyrkor helgats åt minnet af S:t Lars. De närvarande borde icke blott träget besöka deras egen sockenkyrka och gifva klostren frikostiga gåfvor, utan äfven göra sig den mödan att vallfärdas till andra heliga orter, där kyrkibesöken medförde vissa dagars aflat. Han framhöll särskildt S:t Johannis altare i Viborg och kapellkyrkan på Laukko gård. Icke mindre än 100 dagars aflat beviljades alla dem, hvilka på föreskrifna helgdagar förrättade sin andakt i det sistnämnda kapellet; detta hade utlofvats och bekräftats i ett bref med fyra romerska kardinalers egenhändiga underskrift.

Sitt långa andragande slöt munken med en uppmaning till åhörarna att visa gifmildhet mot de utmärkta dominikanerna, som i mer än 200 år arbetat för folkets i Finland frälsning.

Under stigande otålighet hade mästern Peder lyssnat till munkens tal, och knappt hade denne sagt amen, förrän den bidande klerken sprang upp från sin plats och med lågande stämma utbrast:

— Kristus förlåte mig min synd att falla en annan i talet, men det som har yttrats, det som här gifvits hungrande själar till spis har icke varit bröd utan stenar! Icke om det som helgonen i fjärran land gjort, utan om det som människorna här böra göra, måste predikas. Sägen mig, finske bönder, hafven I ock förstått ett grand af munkens tal?

— Ja, lika bra som i vår kyrka och just så mycket man af oss enfaldigt folk kan begära, yttrade Taavi eftersinnande.

— Mig tyckes dock som voren I föga vana i skriftens förstånd.

— Det är sagdt: ju mindre man begriper, dess större tro har en.

— På hvem tror du då?

Taavi funderade en god stund, innan han svarade:

— På Gud fader, Kristus, anden, Jungfru Maria och oräkneliga helgon.

— Hvem är då Gud fader?

— Han är en rask gubbe med stort hvitt skägg. Han sitter på molnen och befaller. Då han är vred, blir det åska.

— Hvem är Kristus?

— Jungfru Marias son.

— Hvad har Han gjort för människornas synder?

— Inte vet jag, fråga ni någon annan.

— Eero, hvem är den helige ande? Kan du säga mig det, fortsatte mäster Peder ifrigt.

— Det är en vit dufva, som sitter öfver vår prediktstol.

— Huru kan en syndig människa blifva rättfärdiggjord?

Intet svar. Bönderna stirrade envist mot golvet.

— Jag ser till mitt hjärtas bedröfvelse, — utbrast mäster Peder och skakade sina armar hotande — att eder tro likasom edert vetande i kristendomens hufvudstycken är ett intet. Sannerligen, I måsten söka upplysning, omvända eder, ångra edra synder och genom tron på Kristi förtjänst söka nåd hos den allsmäktige nåderike Guden.

Kristus ensam, som för vår skull lidit korsets svåra död, kan utplåna syndens skuld

och förbannelse. Dödliga människor, de må sedan kallas helgon eller ej, kunna intet uträtta, intet säger jag! Läran om tillgodoräkmandet af deras öfverloppsgärningar, öfver hvilka kyrkan säges kunna förfoga, är en lögn, svartare än väggarna i detta pörte.

— Håll in, mäster Peder, med slikt hädiskt tal, håll in därmed, utropade priorn och höjde varnande sin arm. Du drager kyrkans bannstråle öfver dig, och du bringar därtill evigt fördärf öfver alla dem, som lyssna till djäfvulens röst ur din mun.

— Menar herr priorn att mannen, som talat så sturskt till oss, hädat vår S:t Lars? frågade Taavi ifrigt och trädde närmare.

— Ja, tyvärr, käre vän; den unge mannen låter i sin andliga förblindelse tungan löpa i väg med sanningen.

— Nej, det är just sanningen jag ensam här vågat förkunna — —

— Håll munnen, ljöd en röst från de längst bort stående. Vi vilja ej höra mera.

— Om ej lögnaren tiger, kasta vi ut honom, skrek en annan.

— Ut, ut!

Och det blef ett skrik och ett oväsen, så att ingen kunde urskilja hvad den andre sade. Priorn betraktade tumultet med illa dold tillfredsställelse och fägnade sig, då mäster Peder gång på gång förgäfvets äskade ljud.

Sist fattade Simo tag i den dristige predikantens arm och beredde sig under de andras bifallsskrän att släpa ut honom, men han stannade tvärt och släppte sitt tag, då i detsamma en tordönsstämman ljud i dörren:

— Ur vägen, helvetets hundar och bondepack, ur vägen! Hvad fören I här för ett buller och bråk? Ja så, I viljen bära hand på mäster Peder, på magister Petrus Särkilaks af vapen!

För hvad orsaks skull, svinfötter?

— Han har predikat mot vår kyrka och S:t Lars, svarade Eero uppskrämd. Det — det behagade oss illa.

— Jag har, så godt jag kunnat, försökt föra sanningens talan och velat upplysa dessa stackars okunniga människor, invände den angripne fogligt.

— Nej, han har hädat, skrek Simo. Han har sökt besvärja helgonen ned i jorden.

— Tig, tigen alla därborta — utbrast Nils Grabbe och högg med sitt tunga slag-svärd i bordet, så skifvan klöfs — tig, säger jag, och om någon usling vågar lägga sin smutsiga hand på denne min vän Peder, så skall jag klyfva honom från hjässan till grenen, så att inte ens Salomos bäste bårdskär skall kunna flika ihop kroppens öst- och västhalfva.

Om mäster Peder i sin godhet talat till eder och vill fortsätta, så gör han eder en stor ära. Han har visst glömt ordstäfvet, som säger: klappar du bonden, så nappar han dig, slår du honom, så klår han dig ej. — Se så, nu har *jag* talat och går mina färde, ty jag vill ostörd sofva en stund.

På knä med er bönder, och upp med händerna! Så där ja, nu sen I botfärdiga ut med besked. Talar mäster Peder, så upp örlapparna på helspänn!

— Faren ej så strängt fram, riddar Nils, inföll magistern; det goda folket skall kanske ändå förstå mig, blott de ge sig till tåls att lyssna.

— Ja så, mäster Peder ber för er, yttrade Grabbe småskrattande. Nå upp med er, bönder!

Skäms ni inte att ligga på knä på det orena golvet inför en enda man. Huru skullen I då våga se dansken i syne? Upp med er och stån raka som gärdesstörrar!

Eero, ditt bord betalar jag. Se så, farväl, önskar någon af er framföra en klagan öfver danskarnes fanfölje eller öfver er fogde, som kanske rappat och roffat, så kom in till mig i andra stugan, så få vi talas vid. — Stopp litet. Vet ni, hvad frihet vill säga?

— Nej.

— Kunde just tro det. Jo, friheten är en pärla, som inte får kastas för svin!

Nils Grabbe tog sitt svärd, nickade åt mäster Peder och gick sina färde.

— Det var en satans karl att väsnas, yttrade Taavi skamsen. Han bullrade lik ett tordön.

— Och så stark han är, yttrade en annan — se bara på Eeros bord.

— Han lofvade ju betala det, sade Eero och skrapade sig betänksamt i nacken.

— Kom ut, go vänner, så gå vi till råds, om vi skola föra fram våra klagomål öfver fogden hos riddaren, uppmanade Taavi. Han kan säkert föra vår talan inför kungen, om han bara vill.

— Ja, det är ett godt förslag!

Bönderna troppade hastigt af, utan att vidare
egna klerkerna någon uppmärksamhet. —

En längre stunds tystnad rådde i stugan.
Slutligen yttrade priorn ironiskt:

— Mäster Peder, jag ber att få lyckönska
eder till den första stora segern. Sannerligen,
I ären som fältherre lika så stor som eders
sak är rättvis. Och eders vapendragare sedan!
Märket af hans andes vapen bär detta bord.

— Herr prior, yttrade mäster Peder med
återvunnen fattning. Jag förstår eders full-
komligt och uppskattar de känslor I hysen
mot mig. Möjligen var jag för häftig, och
denna synd ber jag Gud förlåta mig. Min
sak är dock rätt, därpå tviflar jag ej. Längre
vill jag ej bereda eders omak, ty våra vägar
skiljas nu åt.

Peder skyndade att hopsamla sina saker
och gick mot dörren. Där stannade han,
yttrande till priorn:

— Farväl, Andreas Johannis, mig hafven
I ej förstått. I ären en af de gamla väktarna
vid kyrkans gamla mur. Där skolen I stupa
utan att edert hjärta nåtts af den nya dagens
klara ljus.

Farväl, broder Sylvester, du är ung, dömd rättvist om hvad du sett och hört. Sök dig ändtligt fram till sanningens källa! Farväl.

Mäster Peder skyndade öfver till det andra pörtet och satte sig ned för att skrifva några rader till sin hustru. Slutorden lydde:

„Herren har nu öppnat mina ögon och visat mig klart den väg jag bör vandra. Jag måste först noga lära känna folket, se huru det lefver sitt eländiga lif, lära mig förstå dess tankar, spåra upp dess fel och förtjänster och sålunda lära mig förstå det. Under några månader vill jag ströfva omkring här på landet och först därefter bege mig till städerna att predika.

Penningarna, som jag lämnade dig, torde nog förslå till min återkomst. Behöfver du mera, så uppsök biskopen. Herren beskydde dig och vår lilla Malin.“

När Peder slutat sitt bref, räckte han det åt Nils Grabbe och bad denne vid återkomsten till Åbo framlämna det. v. Hollen åtog sig att frambära biskopens bref, stäldt till borgmästaren i Viborg.

Därefter tog mäster Peder hastigt afsked af sina vänner, och följd af riddarens välönskningar steg han i sin släde.

— Hvert skola vi fara? sporde hans körsven.

— Norrut, in i ödemarken, där kojorna stå glesast, blef svaret.

VI.

Dolycarpus-dagen vid fyrtiden, då solen gått ned under Viborgs horisont, körde Andreas Johannis och Gert v. Hollen in genom Karjaporten Tyska gatan fram. Nils Grabbe syntes icke till, men väl hans körsven, som satt uppe på ett väldigt hölass och lät Svarten trafva efter de andra dragarena.

Endast några stenkast följdes dock slädarna åt, ty efter ett hastigt afsked vek priorn och broder Sylvester af mot stranden, där dominikanerklostret låg, medan köpmanen med sin dotter åkte fram till torget. Där stannade de med hölasset utanför det ena af stadens tvenne stenhus, det nämligen,

som Erik Turesson Bjelke låtit uppföra, medan han var höfding på slottet. För tillfället innehades det vackra huset af v. Hollen, som kort före sin hustrus död hyrt det af Bjelkes efterleverska.

Husbondens återkomst från den långa resan lockade genast husfolket samman, men köpmannen tycktes egendomligt nog ej vara synnerligen smickrad af den uppmärksamhet, som visades honom, och än mindre gaf han sig tid att framställa frågor om hvad som timat under hans bortavaro. Köpsvennerne fingo befallning att gå in i boden, hushållerskan i köket, och Elses kammartärna ett snäsande ord att skynda i väg med jungfruns res saker samt tända upp en stor brasa i salen.

Så snart alla tjänare försvunnit från gårdsplanen, gafs Vilho order att omsorgsfullt stänga inkörsporten med den tunga träbommen och Olli att öppna dubbeldörrarna till lidret, där åkdon, tomma tunnor och packlådor förvarades.

En nick åt Anders, och denne körde hastigt hölasset in i lidret, hvarefter dörrarna stängdes, och talgljuset i hornlyktan blef tändt. Nu skyndade den otålige v. Hollen

fram till släden, stack sin arm långt in i höet och ropade med dämpad stämma:

— Herr Nils, herr Nils, vi äro nu framme. I ären i säkerhet, och vi skola befria eder.

Ett doft mullrande och fnysande ljud förnams längst inne i höet, och snart ramlade höbundtarna öfver ända, då först ett ben, sedan ett annat och slutligen hela Nils Grabbe arbetade sig fram och reste sin väldiga leka-men i dess fulla längd. Riddaren utbrast:

— Hälsningar från skärselden, halleluja, Hollen köpman! Nej, hett som i hetaste helvetet var det därinne; höstrån och agnar i stället för luft! — Riddaren spottade och lät sin näsa arbeta likt en krigstrumpet. — Det var långa timmar, min själ till stor vända. Och slik smälek har jag, en ärlig riddersman, fått lida bara därför att på slottet ligga några bleknosade danskar på lur!

— Hade vi icke dolt eder så skickligt, och ni hållit eder tåligt tyst, svarar jag ej för att vi kunnat få eder helskinnad i mitt hus, tröstade köpmannen och slog af med handen höttappar och strån, som häftade vid Grabbes lifrock. Följ mig nu och tala ej med någon, innan jag ledsagat er in i min

räkningekammare. Där äro väggarna så tjocka, att I kunnen, om det lyster eder, sjunga edra kära nidvisor om danskarne.

— Får jag där kläda af mig intill bara huden?

— Hjärtandes gärna.

— Får jag där ock något att dricka? Min strupe är förvandlad till en skrumpen träränna.

— Ja, så mycket eder lyster, rännan skall snart fuktas. När I sedan hvilat eder en timme eller par, skall jag hafva kallat samman mina förtroligaste vänner, så att I kunnen framlägga edert ärende. Under natten måsten I åter gifva eder i väg.

— Hastigt viljen I ock blifva af med mig, brummade riddaren. Jag hade fägnat mig åt att i ert frida hem få sofva en rolig natt på äjderdun under sidenpaulun!

— Slikt öfverflöd består jag mig ej, svarade köpmannen leende. Men kom nu. Eder körsven skall under tiden gifva hästarna foder och vatten, så att de återvinna sina krafter

— Men mitt svärd — —

— Det behöfver ni ej här. Låt vapnet ligga på sin plats under höet. — Gå ned-

hukad och bär denna tomma tunna, så tror man, att ni är en af gårdsfolket.

Åtföljd af Grabbe, gick v. Hollen hastigt öfver gårdsplanen.

Männen trädde genom en kall, stenlagd förstuga in i en upplyst sal och stannade några ögonblick senare i ett litet torftigt möbleradt rum. Ett bord, några stolar, en högkarmad säng och en väldig järnbeslagen kista med dubbla hänglås utgjorde hela inredningen. Ett fönster med glasrutor vette åt en igensnöad trädgård.

— Inom dessa murar ären I nu fullt fri, yttrade köpmannen vänligt. Kläd af er och hvila eder.

— Skall jag blifva här med den tomma tunnan? Slikt sällskap må jag ej lida!

— Nej, det var icke meningen att den skulle bäras ända hit. Jag vill föra bort den. Ölet skall snart stå på bordet. Farväl på en stund!

v. Hollen lämnade riddaren ensam, och denne skyndade småpratande att kläda af sig. Knappast hade han hunnit befria sig från de tryckande heta plaggen, förrän ett par lätta slag ljödo mot dörren och en röst yttrade:

— Riddar Nils, öppna dörren på glänt, så att jag kan räcka eder detta.

— Käraste jungfru Else, är hon själf kommen att bringa den törstige fången hugsvalelse! Alla milda helgon och allt himmelskt herrskap sätte sig i rörelse och bringe eder fröjd likasom I nu gjort med mig. Min tacksamhet är lika stor som den ärevördiga trästånkan jag ser darra i eder änglahand!

Riddaren gjorde en sirlig bugning och fattade med ena handen i stånkan, medan den andra grep jungfruns handlof.

— Släpp mig fri, riddar Nils! Aj, aj, hvad var det? Hvarför trycken I en stickande borste mot min hand?

— Nej, käraste lilla jungfru Else, mitt hjärta; det var bara en krigsmanskyss mot er fina sammetslena hand. Min bugning kunnen I tyvärr intet skåda, men den är djup och vördnadsfull som den yttersta prelatens vid höga Henriksmässan. För öfrigt står äfven jag här i en skinande hvit mässkjorta — —

— Farväl, riddar Nils, farväl, mera af mässan gitter jag ej höra, ropade Else skratande och sprang sin väg.

Grabbe slöt dörren och satte sig belåten på sängen. Han vägde den tunga ekstånkan ett ögonblick i handen, nickade förstående åt den järnbeslagna kassakistan och förde stånkan pröfvande till sina läppar.

Tömd ställdes den åter på bordet.

Riddaren strök sig om skägget, lade sig på rygg och svepte det mjuka täcket kring sin midja. Nu var äntligen den lägliga stunden inne, då han skulle uppgöra sin fälttågsplan gent emot de sluge köpmännen. Just detta ögonblick hade han länge bidat.

Klart och skarpt blickade riddaren mot taket; han räknade där sex tvärbjälkar och fjorton takplankor. Från en hade den mörkbruna färgen lossnat på ett ställe, och öfver detta kröp en grå spindel långsamt fram.

Hvart tog djuret vägen? Grabbe kisade med ögonen; ögonlocken möttes gång på gång. Det breda bröstet häfde sig regelbundet. Näsborrarna vidgade sig väldigt och andedräkten bytte väg. Genom den halföppna munnen rullade stigande och fallande ljudvågor fram.

Riddar Nils Mårtensson Grabbe till Grabbacka var afsomnad från denna världen.

Gert v. Hollen hade under tiden inom och utom hus sprungit af och till. Bud hade kommit och bud gått. Efter ett par timmar hade han åter kunnat sätta sig till ro, omgifven af sina tillkallade affärsvänner.

I högsätet vid bordsändan presiderade den till sin kroppshydda ärevördige Herman Buckart, en femtiårs man med godmodig uppsyn. Han lyssnade uppmärksamt till det som den liflige svartmuskige Moritz Mums hade att förtälja från staden. Litet längre bort satt v. Hollen omgifven af den tystlätne Hans Mokenprangh och Arent Skräddare, en af stadens rådmän och därtill köpman såsom de andre. Värden berättade för dem om sin Åbofärd och redogjorde för prisen på korn och tjära, på salt och humle.

— Som jag sagt eder, yttrade v. Hollen med eftertryck och strök sig om hakan, alla saker äro nu sammanblandade och vordne till ett; ingen vet riktigt, hvar ändan till den intrasslade härfvan gömmer sig, ej håller anar man hvem som blir den lycklige finnaren. Danskar och svenskar slitas om landet, klerker och lekmän hafva gripit till vapen,

borgare svänga svärd och bönder kallas att handtera kulor och krut. Onda tider, mina vänner! — Tillförseln på alla slags varor till Åbo är knapp och utförseln kommer säkert att hindras af Norrbys kaparfartyg, hvilka i vår väntas till de finska vattnen.

— Det vore kanske bäst att på en tid lämna landet och slå sig ned i Lybeck inföll Mokenprangh och spärrade ut fingrarna, såsom hans vana var.

— Så kunde du hafva sagt för tio år sedan, då du ännu var köpsven, yttrade v. Hollen, men sedan du gift dig med Lars skrifvares enka, aflat barn och fått egen handel, går det ej mer så lätt.

— Jag som ungarl kan nog fara, om mig lyster, utbrast Moritz Mums, men näppeligen blir det dock färd af. — Men låt oss nu snart få se den märkelige riddar Grabbe och få höra hans andraganden. Vi torde nog vara på det klara med hvad besked mannen skall få af oss. Icke sannt?

— Ja, inga pengar får karlen af mig, mumlade Arent Skräddare och log så att oxeltänderna lyste.

— Ja, låt oss skynda på med saken, Gert, och haf in riddaren, manade Buckhart.

v. Hollen steg upp och gick för att hämta Nils Grabbe.

Stor blef dock hans häpnad, då han fann denne djupt inslumrad. Han hade tänkt sig att riddaren, räknande hvarje minut, förberedde sig på det stora tal, som han lofvat hålla.

— Vaknen upp, riddar Nils, vaknen upp, tiden är inne; mina vänner vänta eder!

— Kirstin, mumlade Nils, Kirstin låt mig sofva ännu tio minuter; en hustru bör vara barmhertig; jag hinner tids nog till kvarnen.

— Riddar Nils, eder hustru är ej här. I ären i Viborg, där Rolf Mattsson sitter på slottet bland sina danskar.

— Danskar, ur vägen med dem, hit med mitt svärd, Kirstin!

Grabbe svingade sig upp i sängen genom att kraftigt gripa i benet på v. Höllen. Denne uppgaf ett rop af smärta.

— Sannerligen, det är en farlig lek att väcka eder, utbrast v. Hollen i en ton midtemellan skämt och förtrytelse. Eder näfve griper och slår lik björnens ram.

Ändtligen uppfattade Grabbe omgifningen. Han gnuggade sig i ögonen, bad sin värd om ursäkt och lofvade om några ögonblick infinna sig till rådplägningen.

Det töfvade ej håller länge, förrän riddar Nils stod tvagen och borstad, ståtlig och rak i salen och lät v. Hollen föreställa för sig de öfriga närvarande.

— Det är ett anständigt rum detta, yttrade Grabbe, såg sig omkring och satte sig ogeneradt. Där ligga många pengar i dessa bänkar och bonader. Hollen köpman har varit mig en vänlig värd, fastän han till en början ej visste, om jag var ett får eller en ulf. Det fägnar mig ock af hjärtat att få göra hans trogna vänners bekantskap.

— Fägnaden är dubbelsidig, inföll Moritz Mums, ty ryktet om den kække riddar Nils af Grabbacka har trängt ända hit.

— Så, så, afbröt honom Grabbe leende. Men sanningen att säga har jag icke om Mums köpman sport någonting alls; nej, stopp, jag har hört, att han lär vara en förståndig köpman och redlig fosterlandsvän, som hatar och afskyr allt hvad danskar heter

värre än ruttna varor i röt månaden och vill gifva sin sista blodsdroppe för Gustaf Eriks- sons sak. He, he!

— Då hafven I säkert hört miste, stränge herr riddare! Viborgs köpmän vilja alls intet offra sitt röda blod för den unge, okände riksföreståndaren.

— Så gifven honom ert röda guld, det väger lika tungt; jag skall bestå blodet, jag, det blir mig billigare. — Nu till saken. Jag vardt sänd till Viborg af Erik Fleming för att borga penningar till det svenska krigs- folkets underhåll. Detta är mitt värf, och för en timme sedan skulle jag öfverväga, huru jag rätt borde föra min talan i denna sak, men, Gud förlåte mig mina synder, jag somnade, påstår Hollen köpman, och därför är planen att fint snärja eder i mina nät gången om intet.

Köpmännen blickade förstående på hvar- andra och småskrattade.

— Ja, ja, I kunnen godt skratta ut mig, fortsatte riddaren godmodigt, men hvar fågel sjunger som hans näbb är vuxen. — Min sak har jag alltså klart framburit. — Huru lyder nu de värde herrarnes svar?

Grabbe lutade sig bakåt i stolen, under det han lät sitt högra pekfinger smällande nedfalla mot den knutna vänstra näfven, ett tecken på förnöjd sinnesstämning.

Herman Buckhart flyttade sin stol ett steg från bordet och yttrade långsamt:

— Ridder Nils tyckes vara en ärlig och rättfram man, men vi kunna ej gifva ett svar lika kort som hans fråga var hastig. Tillåten mig spörja: känner herr Nils denna stadens belägenhet och slemma villkor?

— Nej, som grisen i säcken eller rättare som kalfven i höskrindan är jag släpad hit in! Utvärtes har jag aldrig skådat er stad, men orten är väl ganska förnämlig, eftersom I bon och frodas här likt rosenplantor i en örtagård.

— Arent Skräddare, du som är barnfödd här och känner hvarje vrå af staden och nästan hvarenda en af dess 1,200 inbyggare, förtälj du, huru staden nu ser ut och huru den står sig, manade Buckhart utan att besvara Grabbes inkast.

— Det må jag väl vara man för, utbrast Arent skrytsamt. Ridder Nils tyckes tarfva många upplysningar. Nå väl, i staden fin-

nas två stenhus, detta, där vi nu stämt möte, och Juustens nere vid dominikanernas kyrka. Rådhuset har ock ett vaktorn af tegel, men i öfrigt äro alla byggnader af trä: låga, små, torftäckta rökpörten eller svenskstugor, många icke större än måttliga svinhus. Få äro de som hafva fönster af glas, utan endast gluggar — — —

— Hvad fänden kommer det mig vid, inföll Grabbe otåligt, pengar brukar hederligt folk forsla in genom dörrar, men tjufvar och rackare ut genom gluggar!

— Var ej stor i munnen, bålde herr riddare, yttrade Arent spotskt, I kunnen väl begripa, att i torftiga hus bor fattigt folk. Ja, det är rent af eländigt här, säger jag. Skullen I en varm sommardag vilja lustvandra därborta innanför muren, där de inflyttade finska bönderna bo och där ryssgränden sträcker sig, skullen I allt få gripa ett kraftigt tag om näsroten: stinkande skarnputtar och dynghögar på gård och gata. Nyss aflådda hudar och gamla torkade vädergäddor skulle tillvinka er en varning att icke träda inomhus.

— Ser det verkligen så illa ut kring edra hem? I bären ju anständiga dräkter

af fint kläde och vadmal, utbrast Grabbe undrande.

— Nej, så eländigt hafva icke vi köpmän det, inföll Moritz Mums, men vi tyska och holländska borgare äro numera få till antalet. Det långa ryska kriget under Possens tid, striderna mellan danskar och svenskar till lands samt osäkerheten till sjös har gjort att handel och vandel börjat gå stadigt bakut.

— Det var en bedröflig sak, och jag tror er, ty ärligt folk brukar icke ljuga, yttrade Grabbe betänksamt och lutade hufvudet mot handen. Jag får väl då lof att resa åter till Åbo och förtälja Flemingen, att Viborgs köpmän äro platt utarmade och ej vidare äga några penningar.

— Det gören I klokt i, herr riddare, inflikade Arent Skräddare, ty vi kunna ej bistå eder med lån.

Grabbe reste sig och yttrade till afsked:

— Så bjuder jag eder vänligt farväl! Måtte bättre tider snart stunda och Gud i sin nåd under dessa onda dagar hålla sin hand öfver vårt arma Finland!

— Icke så hastig, käre herr Nils; vi hafva ju ej än fått höra er begäran, inföll

Moritz Mums. Om summan icke öfvergår
allt hvad god vilja och mänskliga krafter
förmå, så — —

— Ett tusen gyllen eller samma summa
i åbo- eller revalska pengar.

— Det är oss omöjligt låna en så stor
summa, utbrast Arent Skräddare. Och till
hvems båtnad? För att hjälpa den hjälp-
löse Gustaf Eriksson till makten!

Då vardt riddar Nils mäkta vred, slog
näfven i bordet och skrek:

— Eftersom Arent Skräddare är min
landsman och faller de värde tyske herrarne
i talet med sitt dumma ordande, vill jag
gifva den lede skalken klart besked och visa
honom, att sax och syring vänta honom på
gatan!

Orden, som uttalats med stor hastighet,
efterföljdes af en motsvarande snabb hand-
ling. Grabbe rusade upp, grep Arent med
ena handen om nacken och med den
andra i byxremmen och bar honom så-
som en kalkkropp tvärs genom rummet.
En spark öppnade dörren, och en smäll
mot förstugans golf angaf att riddaren lämnat
sin börda.

Hela denna scen hade försiggått så hastigt, att endast några kväfda utrop af förvåning och skrämsel hunnit höras, men ingen af de närvarande hade dristat sig hindra Arent Skräddeles förpassning utom synhåll.

Riddaren satte sig åter vid bordet och talade vänligt:

— Undskyllen, gode herrar, att jag för ett ögonblick stört vår lugna öfverläggning, men det är så bestäldt med mig, att andan ibland kommer öfver mig, när jag hör någon af våra egna ställa fram sin snikna själ helt nakota. Arent är ett få och en åsna på köpet med öron längre än hans alnsticka, om han ej begriper, att under dessa tider hvarje man, som älskar landet och frihetens sak, måste vara redo att gifva ut lif och lösören.

Men I sen så uppskrämde ut och bleka som vitmenade grifter, käre herrar köpmän! Varen vid godt mod! Här skola inga ben vidare sönderslås, gifven I mig ock ej en enda vitten till låns. Det är eder rätt, likasom det är min att handskas med de mina efter fämålabalkens första stycke.

Som ingen annan kom sig före att yttra något, fortsatte Grabbe leende:

— Jag tror sannerligen gommen på de hedervärda herrarne torkat. När armen krökes, gapar munnen. Ja, det kunde ej skada om — — —

Han smackade och kastade en förstulen blick på v. Hollen.

Denne skyndade att ur ett ekskåp framtaga några krus rhenskt och fyllde fem glänsande silfverbägare. En af dem, större än de öfriga, ställde han framför riddaren och nickade inbjudande.

— Vår värd är en förståndig man med hjärtat och bägaren på rätta stället, yttrade Buckhart leende. Vi dricka för hans välgång. För denna vår stad har v. Hollen alltid varit en ära.

— Se det var väl taladt, och min handling följer orden i spåren, utbrast Grabbe och stötte sin tomma bägare i bordet.

I en handvändning var måttet åter fylldt, och bägaren blänkte ånyo i riddarens hand.

— Nu dricker jag för värdens dotter, den ljufliga jungfru Else, med kinder som rosor och läppar som de däjeligaste kirsebär.

Hon, jungfrun, har i dag förbarmat sig öfver en fången stackars riddare och skänkt honom öfverflödande tröst.

— Min dotter har till herr Nils inburit ett mått öl, skyndade v. Hollen förklarande inflicka.

— Ja, vore jag ej gift sedan 8 år tillbaka, skullen I, Hollen köpman, nödgas anamma Grabben som svärson. Lustigt, icke sannt! Nå, eftersom I icke behöfven tömma den malörtskalken, tömmer jag i stället ert rhenska vin.

— I hafven ett öfverflödande godt hjärta, riddar Nils, men äfven vi köpmän hafva icke hjärtan af sten. Något för något; en fjärdedel af de 1,000 gyllen lämnar jag, utropade Moritz Mums under de andras bifall.

— Äfven jag ger min lott, yttrade samtidigt v. Hollen och Mokenprangh.

— Hvad i summan än vidare brister tar jag på min anpart, yttrade Buckhart anspråkslöst. Men törs jag fråga er, riddar Nils, hvad säkerhet tänken I gifva oss för lånesumman?

— Säkerhet? Ja, tungan stöter snarast mot den sjuka tanden. Men ger väl fågeln,

som plockar ett korn vid vägen, ett skuldbref åt vår Herre? Eller, ser ni — Grabbe pekade mot bordet — den där stackars törstiga vinterflugan, som dricker en hundradelsdroppe af v. Hollens vin, tror ni ägaren blir fattigare af det?

Borgen! Ja, hören mig. Om riksförståndarens parti, som jag hoppas, segrar, så lofvar jag, så sannt mig Gud hjälpe och S:t Erik konung, att hvarje örtug, ja ända till den sista, af lånesumman skall eder återbetalas.

Segra åter danskarne och riddar Grabbe ligger död på sitt brustna svärd, då mågen I, gode herrar, se er om åt alla himmelens fyra väder efter pengarna eller utkräfva dem af korparna som kraxa kring mitt lik.

— Vare det så sagdt och afgjordt oss emellan, utbrast Buckhart. Stupar riddar Nils för sin sak, gånge han skulden fri och kvitt; i det andra fallet vänta vi att få vårt igen. Och nu vilja vi, innan han lämnar oss, höra hans hjärtas mening om Gustaf Eriksson, kung Kristian, bisp Arvid, Erik Fleming och alla de andra, som nu sitta vid eller sträfva komma åt riksens roder.

Riddar Nils lät uppmaningen icke klinga förgäfvets, utan fyllde sin bägare, tömde den och gaf klart besked i allt hvad han visste om de senaste tilldragelserna och hvad man kunde vänta sig af den närmaste framtiden.

Berättelsen, som afhöordes med största uppmärksamhet, slöt han med följande ord:

— Ett stort och tungt arbete förestår oss, som kämpa för friheten. Alla slotten äro ju i danskarnes våld; det svenska krigsfolket är fåtaligt och någon rundligare hjälp torde den unge riksföreståndaren ej på en tid kunna hitsända från Sverige. Vi måste därför odla tålmod och kanske skörda sura frukter, men efter många mulna dagar kommer dock en klar dag med sol.

Käre herrar, jag är ingen boklärd klerk och vet ej mycket af de storas hemliga rådslag, men det synes mig klart, att Finlands förening med det aflägsna Danmark är en olycka. I mer än hundra år har det danska regementet pröfvats ock befunnits odugligt.

Finland ligger, säges det, mellan Sverige, Danmark och moskoviten, men kan endast

höra Sverige till. Detta land har gifvit oss lagar, som vi kunna lida, dess tro är vår tro, dess ära vår.

Kristiern den omilde lofvade en gång hålla Sveriges lagar och styra landet med inhemskt män, men alla löften har han illa brutit och dragit oss danskar öfver hufvudet. Nå ja, den som bryter tro och lofven föraktar jag af innersta själ, sutte han än på tronen!

Andra finnas i landet som säga, att man måste fara varligt fram, jämka och medla, sikta och sålla och icke stöta sig med öfverheten som makten, om också ej rätten hafver. Det talet är jag för enfaldig att förstå. Mina ben äro ock ganska styfva; törhända är det ock därför jag ej kan buga och krypa, utan vill gå min väg rätt fram.

Att strida mot inländska och utländska fiender kostar nog på och tager tid i anspråk. Jag hade det för visso bättre att sitta hemma hos min Kirstin på Grabbacka och plocka äpplen och kirsebär, men detta kan och får jag ej, utan i striden måste jag gå, den må sedan räcka huru länge som

hälst. I skolen nog få höra af mig, det lof-
var jag!

Och nu tackar jag Hollen köpman för
öl och vin och vänskap och eder samt och
synnerliga för det goda löftet om pengarna.
De tarivas snart, ty Hollen köpman har
sagt, att han om några timmar vill varda
mig kvitt.

— Om en timme skola pengarna ligga
i eder hand, yttrade Buckhart och tog
afsked.

— Tack, riddar Nils för edra varma ord,
tillade Hans Mokenprangh. Jag vill hålla
dem i minnet.

Grabbe skakade kraftigt den spenslige
mannens hand.

— Se det vill jag kalla en grabbnäfve,
som kan klämma, så det förslår, sade köp-
mannen och spärrade ut fingrarna.

— Hälsa mäster Peder Särkilaks, om ni
råkar honom, tillade Moritz Mums. Efter allt
hvad ni förtäljt från eder resa, måste det
vara en modig man. Mig behagar sådant
folk, som dristar sig i strid med munkarne.
Och välkommen åter till Viborg — som
Rolf Mattssons efterträdare!

VII.

Abboten Andreas öppnade varligt dörren till broder Sylvesters lilla kammare och steg smygande in. Dess ägare, som satt vid fönstret och läste i en bok, som han höll på knäet, hörde ej de mjuka stegen, utan spratt hastigt till, då orden föllo:

— Guds frid, Sylvester! Din flit att studera fägnar mig. Låt mig dock se hvad bok du valt.

— Jöns Buddes skrift om Tundalus och hans syn, blef svaret.

— Den är icke så illa vänd till svenskt tungomål, men du vet, att Nådendals Budde ej rätt behagar mig. Han var en svärmare,

anstucken af de mystikers väsen och läror. Tundalus likasom Guidos själs uppenbarelser äro skrifna för drömmande nunnor. Våra constitutiones och acta capitulorum nödga oss predikarebröder att handla, att verka, medan dagen varar. — Priorn gjorde ett kort uppehåll, innan han fortsatte. — Din flit och dina trägna studier, Sylvester, hafva omsider kommit mig på tanken, att du *kanske* kunde passa till lektor för våra yngre, okunnige bröder. Hvad menar du själf om en sådan plan?

— O, kunde verkligen en slik heder falla öfver mig, utbrast Sylvester. Predikandet går mig ej rätt väl, och att slippa gå med påsen och tigga vore mig ock kärt.

— Jag sade *kanske*; det beror af dig själf, af det nit du kommer att lägga i dagen vid utförandet af mina befallningar.

— Lydigt vill jag följa fader priorns minsta vink!

— Lägg då boken å sido och begif dig till Gert v. Hollens hus.

— Det vill jag gärna göra.

— Jag gissar det, men du irrar dig, om du antager att jag sänder dig dit för att hälsa jungfrun.

Sylvester fäste blicken mot golfvet, medan priorn fortsatte :

— Mina ögon äro väl gamla, men icke så skröpliga, att jag ej skulle hafva märkt, att du under resan hit sände jungfru Else längre blickar än som var af nöden. Du har väl redan själf pålagt dig nödig penitens för denna synd.

Du går alltså till köpmannen, hälsar honom från mig och öfverlämnar honom dessa örter. De äro hälsobringande; han vet huru de skola nyttjas, ty det har jag tidigare beskrifvit. Under samtalet låter du i förbigående Hollen veta, att jag nyss emottagit ett ilbud, som bragte underrättelsen från Åbo att Tönne Eriksson och Henrik Stensson på kung Kristierns befallning blifvit afrättade, samt låter dig undfalla yttrandet, att det är betänkligt att dessa tider i sitt hus hysa Gustaf Erikssons anhang. Därmed kommer du in på talet om riddar Nils.

Då du återvändt, får jag veta, huru länge Grabbe stannar i staden och om han torde komma att lyckas i sitt värf. Förstår du alltså hvad du har att besörja?

— Ja, fader priorn önskar veta tiden för riddarens återresa och om Hollen köp-

man stått honom bi eller ej. Det öfriga är bisaker.

— Rätt så, du skådar till tingens kärna. Skulle köpmannen vara utgången, väntar du till hans återkomst och hämtar mig klart besked. Farväl.

Då priorn aflägsnat sig, stod Sylvester länge ett rof för stridiga tankar. Han hade nyss så ifrigt studerat Tundalus underfulla syner för att utvälja något lämpligt stycke, det han ville läsa för jungfrun. Skulle han nu våga göra det? Var läsningen en synd? Nej. — Men för henne?

Han stannade sist vid beslutet att afstå från det nöje han så gärna velat bereda den unga flickan, men för att dock visa det han ej glömt sitt löfte, medtog han handskriften. Hon kunde ju, om hon ville, få låna den öfver en dag.

Innan Sylvester påtog sina tunga stoppade träskor, — dominikanerna i Finland hade fått påfvens tillåtelse att under vintern slippa gå barfota — föll han på knä invid krucifixet och framsade syndabekännelsen. Bönen befäste ytterligare hans goda föresatsers skyddande mur, och med hurtiga steg vandrade han i väg.

Utanför porten till v. Hollens hus stod drängen Olli och kastade snön åt sidan. Han hälsade Sylvester som en gammal bekant och besvarade dennes fråga, om köpmannen vore hemma, med orden:

— Nej, han vandrade för en stund sedan till Hans Mokenprangh, som bor invid Vattenporten, och lofvade ej återkomma förrän närmare middagen.

— Nå hvad hörs det för godt hos er? Är äfven riddar Nils utgången eller sitter han inne och brummar öfver sina styfva ben? sporde Sylvester likgiltigt.

Olli, som upphört med sitt arbete, lyfte upp ena foten på trappstenen och lutade sig bekvämt med armbågen mot knäet.

— Ja så, broder Sylvester känner ej slutet af historien. Nå, den kan jag ge honom. Husbonden har visst strängeligen förbjudit oss att berätta någonting om riddarens besök, men er kan jag nog säga allt, då ni ju var med om att släpa Grabben hit i höet. Detta skedde, som I veten, vid femtiden i går, och i natt klockan 12, — det ringde just till nocturum i ert kloster, — reste han åter sin kos.

— Har han redan rest?

— Trodde ni kanske att han skulle bli och bo när oss? Hä hä. Olli skrattade bredt.

— Nej, inte det, jag minnes blott han sade sig hafva mycket att uträtta och att han ernade dröja minst ett par dagar.

— Nå, han fick väl sitt ärende klart redan i går. Han var vid godt lynne och skänkte Vilho och mig många småpengar. Då han steg i släden, sade han mig, att om någon dansspejare eller annan kanalje komme och sporde efter honom, skulle jag ge karlen ett slag mot truten, så näsan blefve lagom fin att igen snusa efter ärliga svenska riddersmän. En lustig karl, den där Grabbe!

Vid Ollis beskrifning hade Sylvester ett ögonblick studsat, men nu deltog han motvilligt i den andres skratt och sporde:

— Han förde visst ett viborgskt vinkrus med sig?

— Jag såg ej annat än ett litet skrin, inslaget i en gammal säck. Det satte han i släden under sina ben vid sidan af svärdet.

— Det var väl pengarna han fått låna?

— Kan nog vara; jag brukar ej fråga efter saker, som ej angå mig.

Sylvester nickade och vek in på gården, och där måste han hafva stannat en stund, ty då Olli efter några minuter med skofveln öfver axeln gick förbi den öppna förstugan, hörde han munken fråga af jungfru Else, om hennes fader vore hemma.

— Inte trodde jag att munken skulle vara så enfaldig, mumlade Olli för sig själf och steg in i drängstugan.

På samma plats i salen, där Herman Buckhart kvällen förut suttit, syntes nu jungfru Else, medan Sylvester slagit sig ned på en stol vid dörren. Det rådde en stunds tystnad, efter det att munken fått ytterligare besked, att v. Hollen var utgången och att riddaren rest sin väg.

Else, som sömmade på ett broderi, lät nålen hastigt löpa af och an. Plötsligt kastade hon arbetet åt sidan och utbrast:

— Träd närmare, broder Sylvester, och hjälp mig reda ut den här hoptrasslade silkeshärfvan.

— Knappast torde jag kunna det, blef svaret. Mina händer äro ej vana vid slikt fint värf.

— Och det vore väl också en synd?
Else lade sitt lockiga hufvud på sned och suckade. Se så, fåkunnige herr broder, antingen kommen I genast hit eller går jag min väg. Ett, tu — —

Munken uppsteg och närmade sig skyggt.

— Tre! Ni kom; ser ni bara. Blott man är bestämd, kan man drifva sin vilja fram. Det har far sagt. Nu säger hans dotter: Sätt er! Nej, närmare, här på denna stol. Godt! Var nu inte så blyg och tafatt, min nya kammartärna.

Else smågnolade, fattade hastigt Sylvesters ena hand och snodde i ett nu en bundt rödt silke kring hans fingrar.

— Nu är broder Sylvester bunden i mitt garn, eller vill han förneka det?

— Nej, det kan han ej gärna göra, svarade munken undergifvet och blickade leende upp mot den unga flickan.

— Broder Sylvester har bruna ögon, ser jag; det har jag ej märkt förut. Se så, titta hit nu. Hurudan färg finner ni i mina ögon?

— Tror mig se en ton i blått och en i grått, svarade munken halft förlägen.

— Alltså en blandning af glädje och sorg, det passar till lynnet. Nå, huru gammal tror ni att jag är? Jag frågar det, ty förrän ni kom, satt jag och funderade, om jag ej snart borde gifta mig.

— Har då den 19-åriga jungfru Else redan en hjärtanskar?

— Hvad hon inte har kan hon väl få, eller tycker ni att jag ser så ryslig ut att — — —

— Nej, nej, himlen har begåfvat eder med täcka drag.

— Ja så, himlen. Far brukar säga, att jag ärft min salig fru moders ansikte, och hon var rätt fa — — —

— Fager, ja det måste hon hafva varit, inföll Sylvester.

— Man brukar ej förfalska andras ord; jag ämnade säga farlig för fars hjärta! Else skrattade och kröp samman i den stora länstolen. Får jag nu gissa, huru gammal broder Sylvester är?

— Var så god, min ålder är ingen hemlighet.

— Jag gissar 24.

— Nej 26.

— Då skulle ju broder Sylvester till åldern passa mig till man!

En flammande rodnad betäckte munkens kinder. Han böjde sig djupt mot bordet och sade sakta:

— Käraste jungfru Else, fören ej ett så syndigt tal. Äfven en stackars munk har ett hjärta, som kan såras.

— Förlåt, Sylvester, mina dumma ord! De flögo så hastigt öfver tungan. Jag ville ej göra eder bedröfvad. I hafven städse varit öm mot mig och viljen mig säkert allt godt. Jag skall inte mera prata om giftermål; jag gifter mig ändå icke ännu på många år. Här i Viborg finns det förresten bara köpmän, munkar och bönder. Min man skall den blifva, som är tapprare än alla andra eller den, som är lärdare än alla andra i hela detta land. Kors, men jag hade ju så när glömt spörja: hafven I boken med eder?

— Ja, här är han.

Else bläddrade flyktigt i dess blad.

— Den är skrifven, icke tryckt. Då är den besvärlig att läsa. Det lider så långsamt för mig, och jag vill att allting skall gå fort, fort som ljungelden. Se så, låt silket

ligga; edra darrande händer förmå dock ej lösa härfvan, ser jag. Läs för mig några sidor.

— Det borde jag kanske icke göra. Herr priorn tycker ej om Buddes öfversättningar.

— Då måste de vara utmärkta, efter som gubben med de sneda elaka ögonen ej tål dem. Ni måste läsa.

Broder Sylvester drog en suck och började läsa: „I Iberia land var en man Tundalus vid namn, välboren, men grym i allt sitt lefverne; starkaste man i strid, men mera aktandes till världen än till sin själs hälsa. En dag vardt han bjuden till gästabud af sina närskyldige. Då han satt till bords och sin hand utsträckte efter första biten, stelnade armen och Tundalus ropade högt: se, nu dör jag! Och genast föll kroppen till jorden så död, som om han aldrig hade haft i sig lefvandes själ.

Tjänarena skynda till, maten ryckes af bordet, riddarene skria, bjudne gäster gråta. Alla klockor ringa och munkar sammankomma. Hela staden och menige allmogen sörjer och bedröfvas jämmerligen af så ädel riddares bråda död.

Från onsdagen till lördagen samma timme låg han så död. Ingen tilltroddes honom i jorden lägga, medan litet värme kändes i vänstra sidan vid hjärtat. Om lördagen, då 10 slog, återfick han sin anda och upplät sina ögon. Han höjde sin röst och lofvade: O Domine Deus, o Herre allsmåttige Gud, din misskund är större än min vrånghet; du vederkvickte mig och återledde mig af innersta helvetets pina.

Då han detta sagt, började han skifta allt det han hade mellan kyrkor, kloster och fattigt folk samt afstod från sitt skamliga gamla lefverne.

Sedan började han kungöra hvad han sett och tålt hade i helvetet och himmelriket. Tundalus sade: genast då min själ var skild från kroppen, fick hon se otaliga djäflar, hvilka ej blott uppfyllde huset och gården, där liket låg, utan jämväl hvarje gata och hvar vinkel öfver hela staden. De skriade, skuro tänder, sleto med järnklor sina usla svarta kinder och ropade:

„Se nu, usla själ, detta är det folk du älskade“ — — —

— Nej, håll upp med läsningen, utbrast jungfru Else otåligt, det är mer än nog.

Jag tycker bättre om det märkvärdiga, som timar på jorden bland människor, än det underbara som sker bland djäflar och änglar.

— Tundalus vardt, såsom ni själf hörde, omvänd och förstod sedan att undvika världen och dess frestelser, yttrade Sylvester tankfullt.

— Äro då frestelserna verkligen så många och så stora som I klerker alltid dem utmåla?

— Jag svarar därtill: jungfru Else har lefvat i ett hem, där intet blifvit eder nekadt; hon har ej pröfvat på den förbjudna fruktens bitterhet och sötma; hon vet ej hvad det vill säga att lefva ett helt lif i försakelser.

— Hvarför vardt I munk, broder Sylvester? Mig synes renlifves munkedom och klostercellen bäst stå samman med bruten hälsa och många år. Buren I ej den fula svarta kåpan och vore ej eder kropp genom fastor utmagrad, kunde jag i er — hon skratade hjärtligt, — om jag slöte ögonen till, se en ståtlig riddersman!

— Farväl, jungfru Else, tiden löper oss ur händerna med fåfängt tal. Munken reste

sig och gömde boken om Tundalus innanför sin dräkt.

— Ja så, I tron kanske att jag ej kan hysa några allvarliga tankar. Misstag! Jag funderar ofta på det oroliga tillståndet i landet och därom samt i andliga ting talade jag äfven med mäster Peder. Det var en hurtig man, och så klok han är! Han berättade en gång för mig om andens frihet. Ja, nu vill jag gifva eder en gåfva. Det är en gammal vers, som jag i dag afskrifvit. Den fån I dock ej läsa förrän I någon gång stån i beråd att göra något riktigt viktigt. Lofvar ni spara min gåfva till dess?

— Jag lofvar. Stor tack, och nu farväl!

Jag väntar eder snart åter, jag är så ensam, tyckte sig munken idkeligen höra, då han med brådskande steg åter skyndade till klostret.

Framkommen dit uppsökte Sylvester genast priorn och anmälde, att Nils Grabbe redan på natten afrest och förmodligen lyckats borga penningar, eftersom han medfört ett skrin. Knappast hade munken yttrat detta, förrän den åldrige priorn i högsta vredesmod lät sig undfalla ord, hvilka tydde på ett sviket löfte om Nils

Grabbes utlämnande åt danske befälhafvaren på slottet.

Häpen och sorgsen drog sig Sylvester till sin cell.

Dagens händelser drogo gång på gång förbi hans inre syn. Mycket tyckte han sig hafva att förebrå sig, och för hvarje gång jungfru Elles bild framträdde, stegrades hans ångest. Förgäfves sökte han intala sig, att hon var ett älskligt bortskämdt barn och han den gamle faderlige vännen. — Du ljuger för dig själf, ropade hans samvete.

Slutligen släpade han sig på sina knän till en vrå af rummet och upprepade en gammal bön:

„Allas du vår helige fader, San Dominice! Jag arma, syndiga, ångerfulla människa beder till dig, att du i min själ och mitt hjärta ville inskrifva Guds heliga pina, att jag med dig må kunna bära ditt heliga kors i rätt ödmjukhet, i fattigdom, och rent lifs lefverne. Ack, gif mig kraft att kunna undgå alla syndens frestelser och köttets lockelser. Lisa min själ i skärseldens pina. Bönhör och hjälp mig, släpp mig icke, förrän jag med dig kommit in i den evärdeliga glädjen.

Ack, hör mig S:t Dominice, St. Francisce,
Sancta Clara, Sancta Birgitta — — —

— Din bön är hörd, ljud en dof röst
bakom konom. Sylvester sprang upp, men
stannade med sänkt hufvud, då han åter
fann sig stå ansikte mot ansikte med priorn.
Denne fortsatte långsamt:

— Alla människor äro syndare; du såg
nyss huru jag, din gamle förman, förglömd
mig ända därhän, att jag lät hårda, vredgade
ord undfalla mig. Mitt brott vill jag ödmjukt
försona; fem dagars sträng fasta har jag
ålagt mig. Äfven den synd, för hvilken du
nyss anropade helgonen, kan förlåtas, men
den är så stor, att du måste vandra en lång
försakelsens väg. Hör mig nu och utför
noggrannt min befallning.

Priorn satte sig.

— Jag har utsett dig framför alla andra
våra bröder till ett viktigt och stort värf. Det
gäller värnandet af vår heliga kyrka och vår
apostoliska tro. Efter en timme tar du staf-
ven i hand och ger dig i väg till den plats,
där vi skildes från mäster Peder. Du efter-
forskar, hvart han begifvit sig, och spårar
upp honom, hvarthälst han än må hafva

hunnit. Då du kommer till ett ställe, där han stannat och predikat, där stannar äfven du och förkunnar folket, att mästern Peder är en lögnens mästare och en falsk profet, som vill omstörta kyrkan. När du får fatt honom, förbjuder du honom att fortsätta sin skadliga färd, och vägrar han, må du uppkalla folket till din hjälp.

Skulle då något ondt drabba den affällige mästern Peder, är skulden icke din. Du har på förhand min och kyrkans absolution. När ditt värf är slut och du bringar mig budet att Peder Särkilaks upphört att predika, då utser jag dig till lektor inom vårt kloster! Det blir dig en stor belöning!

— Och dock dristar jag begära en ännu större, utbrast Sylvester med flammande blick.

— Hvilken?

— Gif mig friheten åter!

— Du vill således lämna klostret. Priorn log hånfullt. Nå ja, äfven det kan jag lofva dig.

Är du nu redo att gifva dig i väg?

— Ja.

— Och du åtager dig värfvet villigt utan att knota?

— Ja.

— Frid, min son! Priorn lade välsig-
nande sin hand på Sylvesters hufvud. —

En timme senare stannade en ensam
vandrare ett stycke utanför Viborgs stadsmur.
Han framtog ur sin barm ett litet pappers-
blad, vecklade upp det och läste långsamt:

Nu märk hvad du bör göra:
Gud hafver dig gifvit sinne och själ;
Var hållre fri än en annans träl,
så länge du dig kan röra.

Frihet är det bästa ting,
som sökas kan all världen kring
för den som frihet kan bära.
Vill du vara dig själfver huld,
du älske frihet mer än guld,
ty frihet följer ära.

VIII.

Blek och törd af sjukdom och hårda öden satt Peder Särkilaks en dag vid vägkanten och hvilade. Fyra månvarf och därtöfver en vecka hade förgått, sedan den stund han, stark i viljan, lämnat sitt resällskap och anträdt vandringen längs egna ensliga vägar. Ända till Saimens strand hade de burit honom.

Mäster Peder njöt af solvärmens och gräsets ljufva vårgrönska, medan hans inre blick var riktad mot Aura-staden i vinterskrud, såsom han lämnat den. Tanken att återvända hem, som från ett litet förtrampadt frö grott upp till en frodig planta, slog nu under infly-

tande af solskenet och kvittret kring småfåglarnes nästen ut i full blom.

Peder rätade på sig och log svagt. Han hade en gång under vandringsåren i utlandet skådat vallmoörter och funnit behag i att skåda deras art att växa. Nu påminde han sig de spensliga grågröna stänglarna med de stora ollonformade knopparna, hängande såsom hufvudet på ett sjukt djur eller en sorgsen människa. Men det kom en dag, då de i kraft af den fulla mognadens styrka rätade stänglarna strama och stolta höjde sina röda blomblad mot solljuset.

Den unge klerken frågade sig själf, om äfven hans ande nått sin mognad? Och huru hade det slutförda verket svarat mot viljan?

Med sänkt blick sökte han svaret i ett litet skrifvet häfte, det han höll i handen. Han vände blad efter blad och läste vemodigt.

Onsdagen näst före Kyndelsmässodagen.

Varit inne i fyra pörten och predikat. Sannerligen, hedningarnes tal i detta land är större än de troendes. Kristendomen sitter ännu svag som en liten stackars ympkvist på ett väldigt vildt träd med djupa onda rötter. Det kräfvades lång tid, innan ympen växt ut

och förvandlats till en fruktbarande stam. Och huru skall örtagårdsmästarens hand och knif komma åt rötterna, hvilka hämta riklig näring ur hedendomens tusenåriga feta svartmylla?

Tu dagar senare. I dag vände min körsvan åter med legohästen till Åbo. Mannen vågade ej följa mig längre inåt ödemarken. Han medförde ett bref till Margaretha. — Ve mig, om barnet icke lefver! Min själ är bedröfvad.

Första söndagen i fastan. Åter har jag kommit samman med en socknepräst, lika okunnig i läran som lat i andens ämbete. Han är icke vigd vid en hustru, men i sitt hem har han en bondekvinnas, som födt honom fem barn. Är hans lif en mindre synd än mitt? — Prästen sade sig icke bruka läsa böcker, han tyckte bättre om att jaga järpar och fånga fisk.

Sedan jag länge talat med mannen och sport honom om många ting, lärde jag blicka in i hans tankars fatabur. Den liknade skogsträskets mörka vatten med allsköns stinkande orenlighet på botten. Tankarna summo där likt tröga svarta fiskar, vilkas kött smakar dy.

Ett trask lefver för sig själft och är sig själft nog; det har intet aflopp, intet mål. Jag har dock föreställt mig, att en människas lifslopp borde likna den brusande älfvens, som springer upp ur en frisk skogskälla samt med klara böljor banar sig en egen väg mot hafvet och där finner döden, efter att hafva befruktat stränderna.

Sankt Benedikti dag. Har nu en tid bortåt vårdat en sjuk gammal kvinna, och jag tror att Herrens välsignelse hvilat öfver mitt ringa värf.

Gregorii påfve dag. Folkets benägenhet att sofva är stor. I går predikade jag i en stuga, men ingen ville gärna lyssna till talet. Endast en man, som rymt ur sin tjänst i staden, for illa ut mot mig och talade styggt om klerkerna, dem han kallade Baals präster och Herrens feta gödboskap. — Sannerligen, min röst förklingar här utan eko som en ropandes i den öde öknen. Jag har pekat bort mot oasen kring lifvets källa. Jag har visat upp mot de höga palmer, som skänka den vilse vandraren skugga och vederkvickelse, men ingen vill nalkas. —

Kyrkans mässordning med rökelsekar, relikor och helgonbilder är för folket blott

dess hedendoms söndagsdräkt. Den gudomliga nådens väg till deras hjärtan ligger ännu obanad.

— Ack Herre, hvar skall jag börja och hvar sluta, hvar finna en väg i detta mörker? —

Mäster Peder suckade och slöt sin dagbok.

Ur sina sorgsna tankar väcktes han omsider af dånande hofslag, och några minuter senare hälsades han af en ryttare med frågan:

— Ären I Peder Vandrareprästen?

— Ja.

— Folket som jag rastade hos i natt, förtalde godt om eder.

— Ingen orsak. Hvem ären I? Hvadan och hvart går er färd?

— En budbärare från Viborg på färd till Sankt Olofsborg. — Svensk född, i dansk tjänst — tills vidare. Se där mitt besked; längre torde ej tarivas.

— Kunnen I förtälja mig något nytt? Hvad i världen under den sista månaden händt känner jag icke. Är kriget slut?

— Nära nog. De svenske hafva upphäft belägringen af Åbo hus, ty Severin Norby

är med en stor flotta kommen till junkerns undsättning.

— Och det svenska krigsfolket?

— Erik Fleming och Nils Arvidsson hafva med hären nödgats draga sig öfver till Stockholm.

— Är riddar Grabbe i deras följe?

— Nej, det är han ej; han säges uppehålla sig vid kustbandet och söker därifrån göra danskarne allt förfång han blott kan.

— Nils Grabbe är en tapper man. Han skall icke frivilligt gifva sig. — Men sägen mig, hvar håller biskop Arvid till? På Kustö torde han näppeligen mer våga dröja.

— Biskopen hvilar i hafvets djup.

— Hvad säger du, människa?

— Sanningen.

— Är biskopen vådligen omkommen?

— Ja. Med ett stort följe af klerker, riddare och adliga jungfrur flydde han Valborgsmässotiden undan danskarne till Ulfsby och därifrån till Närpes socken. Där steg han ombord på ett fartyg för att rädda sig öfver till Gustaf Eriksson, men fartyget förgicks under en grufvelig storm vid svenska kusten.

Mäster Peder korsade sig.

— Gud vare hans själ nådig! Bisp Arvid var en prydnad för den katolska kyrkan. Han skulle hafva kunnat uträtta mycket, om han fått lefva.

— Jag såg mannen en gång på Åbo hus. Han var stätelig att skåda.

— Känner I om danskarne farit våldsamt fram i Åbo?

— Det mäter ej ryktet.

— Jag har nu beslutit begifva mig hem. Det är, Gudi bättre, icke mycket godt jag på min färd kunnat uträtta.

— Åh, sägen icke så, inföll ryttaren vänligt. I ären säkert en from och försakande man. Så mycket har jag om eder sport, att jag vet, det I för edra gärningar förtjänen den högsta berömmelse.

— Den som söker göra en kristens plikter tarfvar intet loford.

— Ja så, intet det! Där har jag således åter en af de äkta finnarne framför mig, utbrast ryttaren lifligt. Här i detta landet får ingen säga en annan ett ärligt tack. Klandra öppet, eller än bättre bak ryggen, får man fritt, men berömma, nej pass!

— Beröm väcker afund, inföll Peder lugnt.
— Men låt oss ej spilla flere ord på sådan sak. Jag skulle gärna höra något mer om bisp Arvids öde. Känner I, hvilka som följde honom åt i döden?

— Nej, icke andra än hans släkting, magister Conradus.

— Han var decanus i Åbo. Månne domprosten Jacobus Johannis ock var ombord?

— Vet icke. Endast det förnam jag i Viborg, att stora ägodelar och mycket guld fanns i skeppet. Det var skada i så fattiga tider! — Men nu måste jag åter i väg. Farväl, mäster!

Ryttaren satte sin häst i gång, men drog åter tyglarne åt sig och utbrast:

— Jag glömde en sak, som kan blifva en omsorg för edert ömma hjärta. En mil härifrån söderut står ett stycke från vägen en ensam stuga, och nybyggaren, som bor där, sade mig nyss, att hos honom ligger en döende dominikaner-broder. Kanske gen I er tid att se om honom en stund?

— Jag skall göra det. Gud vare med dig.

Mäster Peder samlade hastigt ihop sina saker, hängde påsen öfver ryggen och tog stafven i hand.

Med hurtig gång vandrade han genom skogen. Hans hjärta svällde af glädje att stegen ändtligt buro hemåt, och det låg vår i luften.

Men så dök oro upp i sinnet vid tanken på de budskap han emottagit. Ja, det förekom honom, som om vinden mellan granarna alltjämt hviskat: bisp Arvid är död, bisp Arvid är död, och konvaljerna ringde i sina hvita klockor: död, död! Herden är borta, hjorden förskingrad!

Och längst bort under enrissnåret, där alla färger sammanflöto i svart, kröp skadeglädjen fram som en liten huggorm och hväste: nu, nu kan den nya stjärnan gå upp, sedan den gamla slocknat i hafvets mörka djup.

Peder Särkilaks blef varm i den svala skogen, och hans själ sökte fly utom hörhåll för skogsandarnes röster. —

Efter tvenne timmars vandring stannade han andtruten utanför en stuga, som mera liknade en kula för vilda djur än en bostad för människor. Vid trappan arbetade en gammal man med att sno vidjor kring fyra famns-långa bräder och sålunda forma en lång, klumpig låda.

— Hvad gör du gubbe? sporde Peder.

— Gör en likkista.

— För hvems räkning?

— För munkens därinne.

— När dog han?

— Nej, än lefver han litet.

— Hvi timrar du då kistan, förrän liket finnes?

— Den fågeln behöfver snart sin bur. Han bad mig för resten därom samt gaf mig välsignelse i betalning. Jag får ock taga hans kläder i arf.

— Kanske blir han än frisk?

— Nej, sjukdomen går till döden. Stig in och se själf.

Mäster Peder böjde sitt hufvud och klef in i den lilla stugan. Solskenet genom dörren kastade sig öfver en bädd af mossa och ljung, där en man hvilade, täckt af en svartbrödrakappa.

Den sjuke reste sig på ena armbågen och frågade häftigt:

— Hvem är du, som nalkas min dödsbädd?

— Peder Särkilaks från Åbo, de sjukets och bedröfvades vän.

— Mäster Peder, ni här! Guds dom! Förbarmande!

Den sjuke föll afsvimmad ned.

— Broder Sylvester, är det du, utbrast Peder deltagande och knäböjde. Hur är det fatt? Kan jag bistå dig med något?

Som intet svar följde, skyndade Peder ut efter friskt vatten. Ur sin påse framtog han ett feberstillande läkemedel och lyckades förmå den sjuke att nedsvälja detta.

Några tunga timmar förgingo.

Vid solnedgången vaknade Sylvester till besinning, men länge dröjde det, innan hans bedjande blickar följdes af halfkväfda ord.

— Mäster Peder, förlåt mig — började han med matt stämma, — förlåt mig! Jag har syndat svårligen mot Gud och mot människor, men mest mot er.

— Du yrar, käre vän, ansträng dig ej, försök att sofva. I morgon skola vi talas vid, manade Peder vänligt.

— Nej, icke i morgon. Då är det kanske för sent; mina krafter taga snart slut. Jag måste få bikta mig, innan jag dör.

— Hvad trycker då svårast ditt hjärta, arme broder? Du vet ju, att Kristi förtjänst kan utplåna hvarje syndares skuld.

— Äfven trolöshet och svek och själfviskhet — — — ?

— Ja, hvarje brott, vore det än djupt och svart som afgrunden.

— Mäster Peder! Jag har älskat en jordisk kvinna, jag, en renlifves munk!

— En ren kärlek är icke någon synd.

— Jag har i månader vandrat i edra spår och uppviglat folket mot er som en falsk profet, en irrlärare.

— Huru kom du på en sådan tanke?

— Priorn uppmanade mig därtill — han lofvade mig lektorsämbetet vid klostret och — han lofvade mig friheten.

— Du trodde dig gagna kyrkans sak?

— Ja, nej — min egen främst. Kärleken ser ni. Ve mig, jag skådar röda flammor!

Brand tänder brand, och låga tänder låga.

Jag måste förtäras af en evig eld. Ve mig!

Efter en stunds tystnad frågade mäster Peder åter:

— Om Gud snart kallar dig hädan, har du kanske något uppdrag att gifva mig?

— Ja, beden alla, som känt mig arme syndare, förlåta mig. Säg detta jungfru Else. Säg det riddar Nils och bed honom akta sig för priorn. Säg hans högvördighet biskopen —

— Han är död.

Med ett utrop af smärta slöt munken sina ögon, och då han åter började framstamma några ord, kunde mäster Peder icke förstå deras sammanhang.

Natten igenom stannade sjukvårdaren vid bädden och uppsände brinnande böner, men mot morgonen slumrade mäster Peder in för en stund, och när han åter vaknade, satt han vid död mans bädd.

Gubben släpade in kistan, och en timme senare hade mäster Peder jordfäst broder Sylvester i skogbrynet under en nysslöfvad björk. Vägen till närmaste kyrka var mer än sex mil lång, och dit kunde den döde ej forslas.

Trött och sorgfull tog Peder påsen på ryggen och fortsatte vandringen söderut.

IX.

trömmingsgrytan stod tömd,
gapande mot solen, och
kring lägereldens falnade
bränder vräkte sig bland
stenarna på skäret ett dus-
sin af Nils Grabbes folk.

Tystnaden efter måltiden afbröts, då en af karlarne, som hväste sin knif, med brynstenen pekade mot en aflägsen fiskarekoja och frågade:

— Sofver han ännu?

Anders Kørsven jakade med en lätt böjning på hufvudet, och Simon Trast tillade:

— Åtminstone med ena ögat; det andra tittar nog på dig, om du har dina vapen i ordning.

— Huru länge ska vi då ännu ligga här?

— Jonten spörjer, fastän han vet: tills snäckan skjuter framom Österhällen. Men ända dit ut bära inte hans sömniga ögon, Jonte är född skogsråtta och inte som vi andra i skären.

— Hvarför är riddarn så mån om att få fatt just i det där fartyget, som väntas med-sols, då Norbys skutor ligga västerut i Åbo skär?

— Husbonden tror, svarade Anders, att det ombord finnes ett par svenska fångar. Det har spejaren från Viborg berättat, och det berättade riddaren förstås sedan åt mig.

— Ja så, — han gjorde det. — Åter följde en längre paus.

— Det blir så långsamt, då en inte törs sofva, utbrast slutligen Jonte gäspande. Du kunde just, Erik Johan, fördrifva tiden med att sjunga för oss en vacker visa.

— Hvad ger du?

— En strömmingsnacke.

— Frestar inte.

— Så låt gå för två och stjärten med.

— Inte sen ändå.

— Jag tycker om visor, för att jag inte kan sjunga själf, inföll Simon Trast, torparen från Grabbacka. Du skall få, Erik Johan, min tennknapp, bara du öppnar näbben.

— Nå, det går an, men hit med knappen först!

Så började han gnola

Nils Grabbe ömsom sitter vid rodret och till häst och färdas ut att strida, som fore han till fest, fast danskarne svärma omkring landet.

Tuhundra har han slagit, sjuhundra skall han slå, så ingen mer skall sitta, än mindre kunna gå. Fly hastigt jutebörn over vandet!

Nils Grabbe han har svurit att göra Finland fritt, betala jutens räkning, dock ej med svart på hvitt, nej, med danskarnes egen färg, den röda.

När junker Thomas hänger som äppet på dess gren, och Norby mistat hufvudet, Rolf Mattsson sina ben, ha korparna fått passlig föda.

Och därför vill jag sjunga och därför vill jag be, att fandan må oss danskarne i våra händer ge. Knuse juten är morosamt och däjligt.

— Det är en vacker visa, fast det inte är din egen, sade Anders Körsven och skrattade högt. Den hör man gärna flere gånger.

— Åh, skröp i skryt, inföll Jonte och vände bredsidan till. Sjung om flickor!

— Ja, sjung om flickor och sjömän, bad Simon Trast. Det gitter jag hellre höra.

— Får jag en tennknapp till?

— Vet hut, karl, du är som ett glupande svin, som vill stoppa allt i din bottenlösa våmb!

— Åh hå, säger du det! Nog kan jag ock sjunga utan betalning, utbrast Erik Johan stött och klämde raskt till:

Stolts jungfru satt i högan loft
och sömmade gull på skinn.
Så kom en liten båtsman fram
och tittade där in.

„Ack, hör hon ljufva jungfru fin:
hvem skall gullbältet få?“ —
„Det blir min allra käreста,
så snart han knappar på.“

„Så vet hon då, skön jungfru lill:
mitt hjärta hamrar och slår,
om hon ej bältet gifva vill,
jag strax till botten går.“

„Nej, håll med slik en sorgelåt;
jag följer honom åt
till häst, till fots, i glam och gråt,
i säng och sist i båt.“

— Så ska det låta, sade Simon Trast och reste sig. Och nu går jag ner till stranden för att se åt, om utkiken somnat. Det hörs ju intet af honom.

Icke många minuter hade förflutit, förrän Simon kom löpande, flaxande med armarna, och ropade högt:

— Snäckan syns, upp med er, karlar!
Nu är det ej mer tid att sofva.

Männen sprungo upp, samlade sina vapen och skyndade ned till tvenne större båtar, som lågo förtöjda i en liten vik af lästranden.

Anders ensam skyndade bort till stugan och återvände snart med en korg med fisk. Honom i hack och häl följde riddar Nils, iklädd skärkarlsdräkt och bärande sitt slag-svärd. Såsnart han hunnit ned till stranden, kastade han mönstrande blickar på båtarna och sitt folk.

— I dag äro vi åter fredliga fiskare och inga riddare. Tag in noten, gossar; göm pikarne

och värjorna väl, kommenderade Grabbe. Simon tar befälet öfver den där båten och ställer kursen ostvärt. Först då jag lagt bi vid skutan, faller han undan för vinden och närmar sig från lovart. Sen mötas vi på danskens däck, förstår han?

— Ja, herr Nils.

— Godt! Fem man i hvardera båten hinner till; det blir två notlag. De öfriga gå upp i stugan eller, än bättre, gömma sig bak strandstenarna. Men hvar är käringen? Skaffa hit Långa Lotta! Hon tycker bra om att vara med, då det gäller att fjälla danska guld-fiskar. Kalla hit henne, säger jag. Hon skall vara med i min båt.

Anders skyndade åter upp till stugan och återvände snart med en femtiårig, ruskigt klädd kvinna med hufvudduken nedskrunnen bak i nacken.

— Hej, nu ska vi ut igen med noten, Långa Lotta, ropade Grabbe. Vill hon vara med om — —

— Att fånga danskar, jo, jo men, jag förstår mig på såna varp, svarade Lotta och satte sig vid riddarens sida på främsta toften.

Båtarna roddes ut, men foro snart åt skilda håll. Vid en af de yttersta hållarna nära stora farleden befallde Grabbe sina karlar kasta ut noten, och då ett fartyg för fulla segel snart närmade sig, drogs den tomma noten åter hastigt in. En mindre korg, fylld med glänsande stömming, ställdes fram och Anders körsven ropade gällt:

— Hallå, godt folk, ska det vara färsk fisk?

Fartyget vände fören upp mot vinden, och en röst svarade på bruten svenska.

— Hvad kostar fisken? Vi ha brådtom.

— Ge fattigt folk hvad skäligt är eller hvad ni vill och kan, blef svaret.

— Ro närmare och skynda er!

Båten lade till långskepps. En man lutade sig djupt ned öfver relingen för att emottaga korgen, som Lotta sträckte upp emot honom.

— Pass på, Lotta, och hugg i, hviskade riddaren. Döljande sig utmed fartygets sida grep Grabbe dansken i ena handlofven, medan Lotta lät korgen falla och fattade tag i den andra. En häftig knyck och karlen drogs hals öfver hufvud ned i vattnet mellan båten och fartyget.

— En man öfver bord, skrek riddaren, fort hit med en ända! Ett par karlar böjde sig fram öfver relingen, medan rop och kommandoord på däcket aflöste hvarandra.

— Rädda karlen, Lotta! Rädda honom, du förstår!

— Ja visst, där är han! Se, så han spottar! Kom närmare, käre vän, skrek Långa Lotta och stötte sin åra dansken mot strupen, så att denne utan att hinna uppge ett rop försvann under ytan. Hvarför tar du inte fatt i åran, stackare?

I detsamma svingade sig Grabbe upp öfver relingen och gaf den närmaste danska knekten en stöt mot halsen, så att han tumlade till däcket.

— Framåt gossar, ned med juten och upp med svensken, skrek Grabbe och rusade bort mot en högväxt dansk riddare, hvilken med värjan i handen väntade hans anfall. Grabbe kastade sig med detsamma åt sidan och undgick den andres värja, som endast lätt rispade hans vänstra arm.

En häftig stöt mot fartygets babordssida och ett gällt skrik utanför kom dansken att vända blicken åt detta håll. Grabbe grep

tag i en båtshake och slog sin motståndare för bröstet, så att denne föll stönande till däck.

— Hugg ned alla danskar, åt helvetet med dem, skrek Grabbe och stannade lugn med armarne i kors. Han såg att han ej mera behöfde ingripa, ty öfver ena relingen klättrade Simon Trast och hans män, medan Anders Körsven och Erik Johan kämpade mot ett par af de fientliga knektarne.

Inom ett par minuter var striden ändad. Några finska matrosar, hvilka tycktes utgöra fartygets besättning, hade icke höjt en hand till danskarnes försvar, utan bidade samlade i fören hvad tima skulle. Grabbe gaf dem befallning att sköta segel och roder samt styra skutan upp mot kusten. Simon Trast och Jonte fingo i uppdrag att nedsticka de sårade danskarne samt afkläda dem och kasta kropparna öfver bord.

— Långa Lotta, vår lilla vackra flicka, kan hjälpa er åt och taga vara på alla värdesaker, som möjligen kunde hittas, lydde Grabbes ord.

Därpå steg segraren utför trappan, som akterut ledde ned i fartyget. Kajutdörren var stängd, men gaf vika för en stöt, och riddaren ropade:

— Finnes därinne någon kropp, då kryp hastigt fram eller — vid daggerten i min vapensköld — jag tänder eld på skutan och röker in er som löbska skinkor!

— Nåd, nåd, stränge herre, svarade en ängslig stämman! Vi äro här blott ett par stackars fångar och bära inga vapen.

Grabbe trädde in, fick tag i talarens arm och släpade mannen uppför trappan, men stor vardt hans häpnad, då han i sin fånge oförmodadt igenkände v. Hollen.

— Riddar Nils, utbrast denne och knäböjde darrande, rädda oss för Guds moders skull, rädda oss ur danskens våld!

Då skrattade riddaren våldsamt och lyfte upp den halft afdånade köpmannen.

— I ären ju räddad, Hollen köpman, och hjärtligt gläder det mig, att det vardt mig förunnadt rycka eder ur fiendens klor. Hvad hafven I här att beställa? Hvad sällskap finnes därinne?

— Buckhart, ropade v. Hollen och sprang utför trappan, Buckhart, kryp hastigt fram. Riddar Nils är här; han och ingen annan har frälst oss.

Ett väldigt stönande blef svaret, och efter

några ögonblick visade sig Herman Buckharts rosenskinande anlete i däcksluckan.

— Det må jag kalla ett lyckligt slut på en dålig början, utbrast Buckhart, och kastade sig i riddarens utbredda armar.

— Ja, ja, I ären så glade, gode herrar, för att I så oförmodadt fått tag i eder gäldenär och kunnen kräfva honom på de tusen gyllen. Ve mig fattige fan, som inga pengar har!

— Tala ej om dem, käre riddar Nils, försäkrade v. Hollen ifrigt gestikulerande. Tiotusen gyllen vore ej nog att ersätta eder för den tjänst ni gjort oss i dag!

— Ja så, I ären så dyrbara, men så var det väl ock hett och torrt där nere. Men sägen mig, huru har jungfru Else det? Hon gråter väl sina blå ögon röda af saknad efter mig?

— Nej, tyvärr gör hon det icke, käre herr Nils, ty flickan är nu trolofvad med Moritz Mums, och bröllopet skall stå i höst.

— Om det gillet ville jag vara med! Men kom nu, så stiga vi i båten och låta ro oss i land. Där fortsätta vi samspråket, och sedan kunnen I, om det eder lyster, redan i kväll anträda återfärden till Viborg.

Riddar Nils gaf några korta befallningar åt sitt folk och steg, åtföljd af sina vänner, i ena båten. Under färden berättade v. Hollen, hurusom han och Buckhart af Rolf Mattsson blifvit lockade till slottet, där fängslats samt efter några dagar hemligen förts ombord på fartyget för att sändas till Norby i Åbo. Det hette, att denne själf skulle bestämman lösepenningen för de båda köpmännens lif. De hade god råd att betala, hade Rolf Mattsson hånande sagt, eftersom de kunnat borga penningar åt Gustaf Erikssons parti. Huru den danske slottshöfdingen fått reda på Grabbes affärer och besök i Viborg kunde v. Hollen ej förklara.

När köpmannen slutat sin berättelse och man nått land, redogjorde riddar Nils i korthet för sina öden sedan den dag, då de skildes åt. Han hade under flere veckor tagit del i småstriderna i Åbo samt följt Nils Arvidsson och Erik Fleming på deras reträtt till Janakkala, där ett tillämnadt fältslag gick om intet. Fly öfver till Sverige hade han dock ej velat, utan samlat omkring sig en liten skara af förrymda knektar, upplandsbönder och skärkarlar. I spetsen för desse hade

han än till lands än till sjös öfverfallit smärre danska partier och gjort dem allt möjligt förfång.

— Nu skall jag i morgon ge mig af till Raseborg och försöka komma åt några foror, som därifrån skola afgå till Åbo, slöt riddaren sin historia. Och där på trakten vill jag höra åt, huru det gått med min vän mästern Peder. Eller kännen I något om mannen?

— Ja, en budbärare som nyss varit i Viborg, svarade Buckhart, berättade mig, att klerken för ett par veckor sedan begifvit sig på hemvägen, och vid det här laget torde han väl närma sig Åbo, såvida han ej redan hunnit dit.

— Undskyll, riddar Nils, att jag faller herrarne i talet, yttrade Anders Körsven bu-gande, men Simon Trast, som på morgonen återvände från Snappertuna, sade sig där hafva hört om en vandringsklerk, som predikat vid tingsstaden.

— Det är visserligen mästern Peder, utbrast Grabbe belåten; öfverallt far han predikande fram, och om min gamla lyckostjärna icke slocknar i natt, så skall jag i morgon hafva fått tag i mannen. Han kan blifva mig

nyttig som spejare i Abo. — Förbannade Norby! — Förlåt, gode herrar, att jag tänkte högt. — Nu vill jag bjuda eder på strömming och öl. Det ena gaf hafvet, det andra dansken. Ja, Gud välsigne mat och dryck!

X.

äster Peder, som efter vec-
kors vandring nått Snap-
pertuna och där dröjt
tvenne dygn, hade ärnat
fortsätta sin väg på kväl-
len, efter det junisolens
hetta mildrats, men detta sitt uppsåt hade
han plötsligt ändrat. Ryktet om en häftig
strid, som vid dag gryningen stått mellan
danska knektar och svenska partigångare en
half fjärdings väg från Raseborg, hade nått
gården, och då han, rustad till affärd, dröjt
vid brunnen och druckit, hade en bar-
fotad pilt oförmärkt stuckit en näfverbit i
hans hand. Innan Peder hunnit hejda bud-
bäraren med en fråga, hade denne lagt

handen öfver munnen, nickat och sprungit sin kos.

På näfverbiten lästes med knifsudd inristadt: vid midnatt på Gads hög —

Ännu ett tecken fanns att tyda, men emottagaren kunde ej med säkerhet afgöra, om detta skulle föreställa ett bomärke. En viss likhet med bokstafven N ledde hans tanke till riddar Nils, och magistern stärktes i tron att denne vore afsändaren, då det i gården snart förspordes, att Grabbe varit den som slagits med danskarne.

Mäster Peder beslöt att dröja ett par timmar och passade på tillfället att utfråga husfolket om Raseborg och dess belägenhet. Han fick då reda på att ett stycke nordost om slottet låg en skogig höjd, där den 16:de december 1520 på Kristierns befallning Hemming Gads och Nils Eriksson Banérs hufvud fallit för bödelsbilan.

Det var icke utan att en stark känsla af oro och beklämning beherskade Peder, då han kort före midnatt lämnade raststället och efter en stunds vandring vek af från stora landsvägen inåt skogen.

Himlen var täckt af mörka moln och

luften tryckande kvaf. Svetten stod vandra-
ren i pannan, och hans skjorta af ylle klib-
bade vid bröst och rygg, då han efter
mycket sökande nådde fram till en kulle,
täckt af klen blandskog. Han trodde sig
redan hafva gått miste om målet, då en
lång arm höjde sig bak en enrisbuske och
en hes stämma hviskade:

— Mäster Peder, huka eder ned och kryp
sedan sakta hit.

— Riddar Nils? Det är således I, som
kallat mig.

Ett handslag byttes.

— Icke så hårdt, käre herr Peder, icke
så hårdt; eder vänskap är nu starkare än
min arm.

— Hvad fattas eder? Ären I sjuk, rid-
dar Nils?

— Sårad i axeln och mörbultad i krop-
pen, blef svaret, men fråga icke vidare om
min skröplighet, utan sätt er. Stilla, stilla, vi
måste vara försiktiga. Våra fiender — nej,
mina fiender — äro ej långt borta. Ser ni
slottstornet skymta fram därborta? Där sitter
djäfvulen i jutens person och vaktar. Aj,
aj, min stackars arm!

— Hvarför bestämde ni då detta farliga ställe till mötesplats — så nära borgen?

— Vid midnattstid kan en fredlös man alltid sitta trygg på en afrättsplats. Hit våga sig inga andra än spöken och vi. Sägen mig, tron I på spöken och andar, som gräsera och gastkrama kristna i mörkret? Det kändes smått kusligt i nattfukten, förrän ni kom. Blicka dit, ett par famnar framåt. Där vid stenen trillade doktor Hemmings skallota hufvud af dess åldriga hals. Månne gräset ännu vara blodigt?

— Se så, lugna er, käre riddare, manade mäster Peder vänligt och fattade riddarens hand. Vi vandra ej på förbjudna vägar, och under Guds beskydd skall intet ondt träffa oss.

— Ja, ja, ni behöfver ej vara rädd, ni är en dråpelig kristen med stora gåfvor. Jag är en stackars fåne, som låter tankarna väfva stygga bilder. Gad var en förrädare; det är icke oskyldigt blod som här luktar, men kanske är det just därför som hans ande ej får frid. — Sch! Tyckte ni ej att det prasslade därborta under björken?

— Riddar Nils hörde miste. Icke ens vinden hviskar, men det töfvar väl ej länge,

förrän tordönet talar. Molnen äro blygrå och tunga.

— Ja, för visso är det nu så mörkt, att jag sannerligen ej vet, hvarifrån en solstråle skall hitta väg till mig. Förstå mig rätt, mäster Peder, jag talar ej nu om denna hemska svarta natt, utan om hela världens mörker omkring mig.

— Anropa Kristus, han är ljuset. Ångra edra synder, ödmjuka eder och fly till korsets fot.

— Käre mäster Peder, ert tal är ljuft och strängt på en gång, men jag kan tyvärr icke än följa ert råd.

— Hvarför icke?

— Emedan jag omöjligen nu hinner med bot och bättring. Att lefva såsom ni, tager mycken tid i anspråk. Jag hinner ej därmed. Jag måste ju strida mot dansken och dräpa detta ormayngel, hvarhålst det höjer sitt giftiga hufvud. Men huru kunna kraftigt fortsätta striden? — Riddaren suckade och stödde hufvudet mot handen.

— Jag hörde, att ni äfven i dag varit i fejd.

— Ack ja, men allt gick på tok! Danskarne, som följde forvagnarna, voro många

och kämpade käckt. Jag led stor förlust. Min trogne Anders föll, Jonte, torparen från min gård i Karis miste högra armen, Simon Trast, fiskaren, blef nedhuggen. Jag vet icke, om flere än fyra af mitt folk kommo undan, och själf bär jag tre sår.

— Bedröfligt är det ni förtäljer!

— Ja, säg icke annat!

— Kunde ni ej försöka rädda eder öfver till Sverige?

— Jag, Nils Grabbe fly? Aldrig. Det kan icke mäster Peder säga på fullt allvar! Mitt mod är icke slut, det är blott för i dag hopprässadt, men fjädern skall nog åter springa ut. Det kännes blott tungt att åter börja allt från första början. Och jag harmas öfver att min kropp skall vara så svag. Jag vill icke känna några plågor. Jag — —

— Ni måste nu hvila er en tid. Ni kan icke ensam kämpa mot öfvermakten.

— Åter hör jag af mäster Peder ord dem jag ej väntat. Ensam, säger ni. Ja, men huru är det med eder själf? Jag har trott att äfven ni varit ganska ensam på er väg.

— Gud är med mig, svarade Peder sakta.

— Men icke med mig. Ja, ja, han tör väl icke ha tid och lust att följa en sådan stackars mask som jag, en ledbruten myra, som släpar ett strå till frihetens stack. Men kanske dock något ridderligt helgon, kanske Sankt Göran står på min sida? Honom har jag mest anropat, eftersom den ogine Sankt Henrik ej brytt sig om att bota mina styfva ben.

— Helgonens föregifna förtjänster få icke vi människor räkna oss till godo.

— Mäster Peder, du är obarmhärtig, som rycker undan alla de svaga stöden för min tro. För att du själf känner dig stark, finner du behag i att krossa och håna den svage.

Riddaren tystnade, och grep den andre häftigt i armen, då ett plötsligt prasslande i björkens grenar och en svart skugga drog fram öfver deras hufvud.

— Sägen I det? hviskade Grabbe. Det var en ande, ett spökelse, som lyssnat till mitt tal. Nu skall han fara åstad och förråda oss åt helgon och danskar.

— Det var ju blott en skogsfågel, en orre eller en tjäder. — Men sägen mig ändtligt, hvarför har jag blifvit kallad till detta möte?

— Förlåt, mästern Peder, jag trodde att ni var min vän. Åtminstone är jag eder. Jag skattar ert mod högt och för er lärdom böjer jag ödmjukt mitt enfaldiga hufvud. Jag gladdes ock vid tanken att än en gång få råka eder, och dessutom tänkte jag be er låta mig från Åbo få veta hvad Sören Norby gör och låter.

— Skulle jag således bli spejare? Nej. Mårten Bårdskär, i hvars hus min hustru bor, är danskarnes spejare, men jag kan ej åtaga mig att såsom han löpa längs falska vägar och föra ut bud, som blifva andra människors fördärf.

— Förlåt min fråga. Jag trodde att i öppet krig sådana medel vore tillåtna. — Ären I fortfarande helt främmande för Gustaf Erikssons sak?

— Nej, jag tror att den är rättvis, och jag har ofta under den sista tiden anropat den Högste om seger för svenskarne.

— Ändå något!

— Jag hoppas att det åter en gång skall blifva fred och ordning i landet — för Kristi skull och hans församling till fromma.

— Och hvad blir sedan, eller hvad är nu mäster Peders närmaste mål?

— Att öppet såsom doktor Martinus träda fram och förkunna den rena läran.

— I domkyrkan?

— Ja, hvarför icke där, inföll Peder leende.

— Sägen mig, bad riddaren deltagande, har icke ensamheten ofta pinat och plågat er? I ären en fältherre utan här, och jag är fältherre och här på samma gång!

— Ensam har jag ofta känt mig, och modet har stundom sviktat, men trons makt är mäktig i de svaga.

— Kanske är det detsamma *hvad* man tror, blott man *tror*? Det är väl tillförsikten till min rättvisa sak, som har hållit mig, stackare, uppe. — Hör, nu börjar åskan gå! Den mullrar där borta. Och mörkt är det, så jag knappast han skönja min högra hand.

— Människorna älska ljuset, ty i mörkret talar samvetets röst högre än eljes.

— Är kanske åskan människosläktets stora samvete?

— I talen så underligt, riddar Nils, och eder röst är dof. — Jag vill förtälja eder en liten historia ur ensamheten. Det hände sig

en gång, att jag under min vandring en mörk natt greps af stor ängslan och bäfvan. Jag stannade och bad; jag frågade Gud, om hans välsignelse hvilade öfver mitt ringa verk. Då tyckte jag att en röst sade mig: var vid godt mod, min son! Glad sprang jag upp, men ropade i min andes öfvermod: Herre, gif mig ett tecken på din nåd! Låt molnen skingras och låt en ljusstråle bryta fram. — Mitt hjärta bäfvade. Jag blickade upp mot höjden och vida åt alla håll, så långt mitt öga kunde nå. Men tunga och gråbleka hängde molnen öfver mitt hufvud. Icke en enda liten blå flik af Guds härliga himlapell syntes, icke en strimma af dagens ljus. Då förstod jag att jag frestat den heliga Ande, och darrande smög jag mig framåt, utan att veta, om jag gick vilse eller ej. När slutligen mina krafter ej mera stodo bi, knäföll jag ånyo och bad med slutna ögon såsom den ber, den där tager afsked af lifvet.

Och se, undret skedde! När jag öppnade mina tårdränkta ögon, stannade min blick på en klart skimrande gnista bland daggpärlorna i gräset.

Det var en lysmask.

Då förstod jag klart min kallelse och mitt lefnadsmål. Gud har beslutit, att jag såsom den ensamma lilla masken några ögonblick, några flyktiga dagar, skall låta hans ord lysa i detta mörka land samt sedan låta mig sakta slockna och försvinna i jordens mull.

— Tack, mäster Peder, utbrast riddar Nils och tryckte hans hand. Jag förstår er endast endels, men det jag kan fatta, är godt. Vi äro hvarandra så olika som dag är natt och liljan tisteln, men likväl drages jag till eder. Jag undrar hvad det är som häktar oss samman, fastän vi sträfva åt skilda håll?

— Kanske samma jordmån?

— Nej, jag tror att det är ensamheten och kärleken till friheten. — Nu är det dock tid att bryta upp. Men därförinnan vill jag, mig själf till tröst, gifva ett löfte.

Nils Grabbe reste sig och höjde sin högra arm.

— Jag lofvar och svär här på förrädarens graf att för frihetens sak offra min sista blodsdroppe, så sant mig Gud hjälpe och Gustaf Eriksson konung!

En skimrande blixtnad för hväsande fram öfver slottet, och marken bäfvade vid åskslaget.

— Var detta ett godt tecken eller ej?
sporde riddaren.

— Vet icke, framtiden skall ge eder sva-
ret. Kom. Regnet börjar falla.

De båda männen kröpo försiktigt nedför
kullen och skyndade fram genom skogen.
Inte ett ord yttrades, förrän de uppnått lands-
vägen. Medan de stodo där hand i hand
frågade riddaren:

— Får jag uppsöka eder i Åbo?

— Ja, varen alltid välkommen, förklädd
eller i eder ärliga riddareskepnad, dock hållre
det senare.

— Jag kommer, om ej förr, så den dag
mäster Peder predikar i domkyrkan.

XI.

Peder Särkilaks befann sig åter i sitt hem och vann där, under sin hustrus omvårdnad, nya krafter i stället för dem den långa missionsresan förbrukat. I mannens frånvaro hade fru Margaretha så träget arbetat vid väfstolen, att 35 fullgoda alnar stadigt ylletyg rullats upp kring väfstocken. Nu var tygpackan nedtagen, och tillklippningen och sömmandet af mäster Peders nya vinterkläder hade tagit sin början. Som detta arbete var skrymmande och husmodren älskade fritt svängrum, passade det förträffligt att magistern öfverflyttat sina böcker till Åbo skolstuga, där han fått tjänst för en tid framåt.

I hemmet rådde ostördt lugn, och icke ens Mårten Bårdskär vållade familjen vidare något obehag. Det berättades att han befunnit sig i junker Thomas följe ombord på den flotta, hvilken på konung Kristierns befallning afseglat till Sverige för att bringa undsättning åt den danska styrkan i Stockholm. —

En söndagsmorgon i början af augusti lämnade mäster Peder vid dagningen sakta sitt nattläger och började raka sig. En liten stålspegel, som hans hustru hämtat med sig i boet, framtog han ej, utan förde, såsom han vant sig, trefvande knifven längs strupe och kinder utan att tillfoga sig några sår. Efter det han tvättat sig, borstade han omsorgsfullt sin fotsida svarta rock. Vid bullret, som därvid uppstod, öppnade fru Margaretha ena ögat och sporde:

— Hvarthän så tidigt, Peder? Det är ju söndag i dag.

— Till domprosten och därefter till kyrkan, om Gud så vill.

— Jag kommer efter. God natt, kärel!

— Nej, god morgon och en välsignad morgon, käraste min Gretchen, utbrast Peder

samt kysste sin hustru på kinden. Men sof du tryggt en timme eller par, jag vakar.

Han nickade åt den slumrande Malin i korgen, tog sin hätta och smög sig ut. Hågen var glad; därom vittnade glansen i mäster Peders trofasta grå ögon. Den bittra känslan af att vara oförstådd och misskänd af den han älskade, en känsla som återspeglade sig i ett svårmodigt drag kring hans mun, var för ögonblicket försvunnen.

Peder vandrade fram längs den folktomma gatan och närmade sig åstranden, där alar växte i långa led. Där valde han sig en sittplats, så belägen att han fritt kunde se domkyrkans murar och fönster badas i morgonsolens lätta skimmer. Skimret återspeglades af ån, Aura hälsades af Aurora.

Mäster Peder föresatte sig nu att allvarligt öfverväga det han ämnade andraga inför domprosten, men tankarna löpte icke som tråden af en väl upplagd härfva i jämna likformade hvarf, utan än snodde de sig samman, än gingo de åtskils som radierna i spindelns nät.

Och de små tankelänkarna släpade med sig de stora i en lång kedja af föreställningar.

En rostig spik vid mäster Peders fot växte ut till riddar Grabbes slagsvärd; en spån, vaggande i vattnet, förde minnet mot de stora skogarnas stammar; två fladdrandeflugor, som i yster lek förföljde hvarandra, framkallade bilden af Gustaf Eriksson och kung Kristiern, och dem hade mäster Peder ändå aldrig i verkligheten sett.

Den grubblande klerken ruskade på sig, steg upp och började en vandring utan mål. Det var ännu för tidigt att begifva sig till domprosten.

Medan han gick och undrade öfver, huru farligt grässträngarna mellan hjulspåren hade det att lefva, kom han fram till Lilla Klostergatan. Där tyckte mäster Peder att någon ur en portgång ropade hans namn. Han förde handen bak högra örat, som om det gällt att uppfatta långt ifrån kommande ljud. Men intet ovanligt hördes, hvarför vandrigen åter vidtog. Han hade dock ej tagit mer än ett par steg framåt, då han ånyo tvangs att stanna, ty någon, som sakta smugit sig bakom honom, hade fattat hans hand.

— Salve et vale, magister Petrus! ljöd en glad röst.

— Michael, är det du, min gosse; du fångar lätt den ensamma fisken, hvilken stryker fram i sina tankars lugnvatten. Du är bittida i rörelse. Nå ja, tidigt uppe är mycket lärdt!

— Jag såg genom fönstret eder komma, käre mäster, och det tycktes mig af de långsamma stegen, som skullen I hafva tid med mig. Icke sannt?

— Nå, hvad önskar min discipulus? Du tyckes gärna vilja vandra i mina spår.

— Höra fortsättningen af berättelsen om doktor Martinus. Jag drömde i natt att han stridde väldeligen med påfven och professor Eck, och de slogos med långa bardisaner.

Gossen skrattade och visade med armarna, huru striden tett sig.

— Ja så, de kämpade, men du minnes nog att det ej var med vanliga vapen, utan med andens. Säg mig då, när och hvar hölls den lärda disputation du syftar åt?

— I Leipzig 1519.

— Rätt, och där stannade vi, icke sannt?

— Ja, och huru gick det sedan?

— Följ mig, så vill jag berätta dig fortsättningen af Lutheri historia. Ser du, det

är världshistoria på samma gång och hörandet ökar ditt vetandes pund.

I början af år 1520 var Lutherus åter i Wittenberg, och där hade han fullt upp att göra. Ser du, Michael, doktor Martinus är icke en vir negligens, som lägger armarna i kors eller sofver bort sin tid. Nej, med flit och allvar sökte han åt sig arbete. Han undervisade studenterna vid akademien, han rådslag med sina vänner i andliga saker, han predikade i stadens kyrkor, och där emellan satt han hemma och skref med brinnande ifver. Luther hade nämligen så mycket på hjärtat, som han måste bära fram i dagen; än skref han på sitt eget kära modersmål tröstande bref till sitt folk, än författade han väldiga latinska stridskrifter riktade till sina motståndare. Jag vet icke, om det i hela världen finnes hans like i andens kraft!

— Ack, den som en gång kunde skrifva som han eller finge höra honom tala!

— Den lyckan har, som du vet, varit mig beskärd. Det förekom mig, då jag först nal-kades doktor Martinus, som om jag varit en grof sten, en simpel flinta, men han kom som det skarpa stålet och slog gnistor äfven

i denna hårda barm. Men det där förstår du ej. — Nå ja, påfven blef mäktig vred och utfärdade en bulla, i hvilken Luther uppmanades att återkalla sina läror eller ock infinna sig i Rom att stå till svars. Gjorde han icke detta, vore han och hans anhang såsom uppenbara och förhärdade kättare fördömda, men Luther hvarken reste till Rom eller afsvor sin lära.

— Vardt han icke fängslad, då han ej lydde påfven? frågade gossen intresserad.

— Det vågade dock icke hans fiender göra, icke ens efter det han utanför Wittenbergs stadsport i närvaro af professores och studiosi offentligen uppbränt de påfliga lagböckerna. Det var ett stort bål, hvars sken upplyste världen!

— Var det icke skada på böckerna, då det ju finnes så litet af dem?

Mäster Peder stannade förvånad. Där-efter sade han hastigt.

— Det var icke skada; onda böcker, som förtörna den helige Ande, måste förstöras. — Se så, min discipulus, nu skall du begifva dig hem. En annan gång vill jag förtälja dig mera, nu hinner jag ej fortsätta. Du

glömmer väl icke den lille Donatum för dina drömmar om den store Martino?

— Nej.

— Grammatican är en nyttig och nöjsam bok.

— Törhända är hon så, men Lasse Klemetson, smedens son, min condiscipulus, har i går svurit och förbannat hunc librum och sagt, att den borde bastas och brännas. Får jag nu berätta honom, huru doktor Martinus modigt gjorde med de påfviska onda böckerna?

— Tu es en liten skälm, Michael, inföll mäster Peder leende; tu vill locka mig fälla vrångvis dom. Det lyckas icke! Bed du Lasse Klemetson bygga ett bål och där bränna sin lättja och sina förbannelser, men om han icke upphör att banna, så gif honom stut — ja gör det — varligt. Är dock detta värf dig emot, så kan du berätta, att stränge mäster Peder sagt, att han nyss i Åbo traktens skog upptäckt den vackra örten ferula communis, som härligt frodades i alla uppstudsiga romerska skolepiltars land. — Se så, farväl min gosse! Min väg går dit bort och sedan uppför backen.

— Alltså framåt och uppåt! Tack och farväl!

Mäster Peder hastade gatan fram och styrde sedan kosan uppför backen till biskopsgården, där domprosten Jacobus Johannis residerade allt sedan den tid budet kommit om biskop Arvids sorgliga ändalykt.

I samma rum, där mäster Peder haft sitt sista samtal med biskopen, satt nu vördige praepositus vid bordet och spisade andäktigt korngröt till frukost. Utan att göra sig märkbar brådska fortsatte han att äta, medan mäster Peder vid dörren otåligt väntade att blifva tilltalad. Slutligen slickade domprosten hornskedens yttre sida, torkade sig med handen om munnen och yttrade långsamt, utan att se upp:

— Åter ären I här, magister Särkilaks; jag tror det är tredje gången inom en vecka?

— Ja, tyvärr har jag ofta nödgats inkommodera praepositus med mitt idkeliga kommande, men tiden blir lång för den som väntar. Det är åter söndag i dag.

— Torde veta det, mäster!

— Kan jag nu omsider erhålla den begärda tillåtelsen?

— Jag har ju redan sagt eder min tanke. Hvarför frågen I mig ånyo? I viljen med enträgenhet bringa eder vågskål att stiga; I glömmen att i den andra skålen ligger pondus ecclesiae, stadigt ökad under loppet af 1500 år. — Låt mig fortsätta. — Mäster Peder äger ett godt rykte för lärdom, kanske äfven för fromhet, men huru skall jag kunna låta honom uppträda i stiftets förnämsta kyrka såsom förkunnare af en ny lära? Nej, bed mig icke vidare därom.

— Det jag önskar framföra är icke något nytt, är icke min lära, utan Bibelns, och dess auktoritet förnekar ju praepositus icke?

— Nej, personligen står jag ej håller eder emot, men hvad skall menigheten göra och säga därtill?

— Lyssna vill jag hoppas.

— Och Moritz v. Oldenburg, som sitter på slottet efter junkerns afresa? — Se här på bordet ligger ett papper, det han nyligen sände mig; det har vållat mig mycket hufvudbry.

— Hvad gäller saken?

— Han befaller mig påbjuda sockneprästerne att i deras kyrkor uppläsa en bön

för kung Kristierns, den allra kristligastes, välgång och lyckosamma regering.

— Stockholms blodbad och hans brutna eder — — —

— Allt det där minnes jag, och jag afskyr tyrannen Kristiern lika fullt och helt som de fleste andre, men hvad vill ni att jag skall göra? Om danskens befallning icke efterkommes, skall kyrkan och landet kanske drabbas af något mycket värre ondt än upprepadet af en tom bön.

— Den som dagtingar med sitt samvete, drager det värsta onda öfver sig och landet. Af det orätta ges det olika grader, men ej af det rätta; det är positivt och absolut, en odelbar enhet, icke jämförbar med något annat. — Tillåter herr domprosten mig skåda skrifvelsen?

Jacobus Johannis nickade och förändrade sin ställning till en bekvämare, medan mäster Peder tog pappret och läste det långsamt.

— Sannerligen, det varder en skam för vår kyrkas män, om de låna sina röster till att bland folket utsprida sådana lögner!

— Och huru skall jag svara Oldenburg? Domprosten log hånfullt.

— Enkelt, ärligt och hälst så här. Mäster Peder blickade sin förman stinnt i ögonen, under det att hans händer hastigt slet pappret i små bitar.

— Es du galen, människa? Du bringar mig i fördärfvet, ropade Jacobus Johannis och rusade upp. Hvad vill du jag nu skall göra?

— Gif dansken beskedet, att en galen räddat de kloke från att begå en dårskap.

— Jag får således skylla på dig, att du afhändt mig kungörelsen? sporde domprosten i betydligt lugnare ton.

— Vare den trösten eder gärna unnad. Jag är icke rädd.

Mäster Peder kastade blicken ut genom fönstret, ty en skara krigsfolk drog bullersamt förbi huset.

— Det ser ut som om svenskarne i arla morgonstunden åter vågat sig in i staden, yttrade han, utan att man af tonfallet kunde sluta till, om upptäckten glädde honom eller ej. — Men så sägen mig nu, Jacobus Johannis, får jag edert tillstånd att i dag predika? Jag ber eder ödmjukt; afslån för Guds barmhärtighets skull ej min enträgna begäran!

— Predika, lära, förkunna, hvartill tjänar det, käre vän? Cui bono? En kristens lif, hans föredöme i verk och gärning är den bästa predikan, svarade domprosten och suckade.

— Kunnen I på själ och samvete säga, att den apostoliska kyrkans män alltid följt edert vackra råd, så att ordets förkunnande blifvit öfverflödigt? frågade mästern Peder ifrigt.

— Jag vill berätta dig en lärarik historia om biskop Konrad Bitz.

— Nej, gören icke det och fören ej min fråga åt sidan.

Domprosten skrufvade sig i stolen, såsom tänkte han fly. Därpå sade han hastigt:

— Om jag blott visste att Gustaf Eriksson segrat, ville jag ej så skarpt stå dig emot. Det berättas, att riksföreståndaren i Sverige med icke oblida blickar följer hvad din herre och mästare, doktor Martinus, gör och låter i Wittenberg.

Dörren till yttre förrummet öppnades, och sakristanen Laurentinus Canuti trädde brådskande in.

— Ers Högvördighet, ett bud från Åland är kommet. Det förtäljer, att riksföreståndarna

ren, herr Gustaf Eriksson Wasa, vid Furusund fått junker Wolff i sitt våld och låtit hänga honom, hören — hänga honom!

— Nej, hvad budskap bringar du!

— Och herr Erik och Ivar Fleming äro med flottan på väg till Finland.

— Låt budbäraren genast komma in, befallde domprosten upprörd.

Sakristanen skyndade ut. Mäster Peder tog ett par steg framåt och yttrade med sträng röst:

— För sista gången spørjer jag eder, vår kyrkas förman; vill ni gifva mig tillstånd att i dag predika, eller viljen I motsätta eder, att Guds eget ord på folkets språk förkunnas i landets kyrkor?

Domprosten strök sig flere gånger öfver pannan och hostade, innan han svarade.

— Jag ger icke mitt tillstånd, men jag förbjuder dig det icke håller. Handla på eget ansvar som dig rådligast synes.

— Med Guds hjälp, ja. Farväl.

Mäster Peder skyndade ut. Nu behöfde han luft i lungorna, massor af frisk luft från den fria naturen. Med hastiga steg lopp han ned öfver bron till skogsdungen bortom

Helgeandshuset. Där satte han sig på en sten med hopknäppta händer, och nu flögo hans tankar som blänkande blixtar. Ändtligen var stunden nära, då han skulle få tala Guds eget ord på folkets eget tungomål, ändtligen! Nog visste han hvad han nu ville säga.

När klockorna en timme senare ringde samman i domkyrkan och menigheten drog in genom dess portar, trädde mästern Peder in i sakristian. Han sökte upp ärkedjaken, och hvad han meddelade denne, måtte hafva varit något mindre vanligt, ty Johannes Petri Fleming blickade med undran upp till den unge klerken. Han, mästern Peder, ville predika i dag, och domprosten hade ej förbjudit det. Nå ja, han ville icke hindra det, utan afstod för sin del från att uppläsa ett kapitel ur Sancta Birgittas uppenbarelser.

Efter en stund lämnade prästen vid högkoret sin plats, och korsångarna uppstämde en hymn.

Då dess sista ton örklingat, stod mästern Peder allvarlig och hög i predikstolen.

Han var mycket blek, då han högtidligt uttalade den apostoliska hälsningen i Gud

Faders, Sonens och den helige Andes namn. Församlingen lystrade till. De slumrande vaknade, de bedjande vid helgonens altare reste sig och trängde sig närmare predikstolen. Genom de öppna kyrkdörrarna drog en svalkande frisk sommarvind in och dref rökelsekarens kvalmiga söta dofter åt sidan.

Den nye prästen talade ej om judarnes gamla lag, utan om de kristnes nya evangelium. Han ordade ej om helgonens förtjänster, utan om Kristi verk och lära. Han framhöll kraftigt, att genom tron, som är ett Guds verk i människan, vinner den ångerfulla syndaren en rättfärdighet, som är grundad på Kristi återlösning.

Sin predikan slöt mästern Peder med att uppläsa Luthers psalm „Vår Gud är oss en väldig borg.“

En bölja af undran och hänförelse drog fram genom församlingen, och denna stegrades än mer, då predikanten sist med ljudelig röst nedkallade Guds välsignelse öfver Svea rikets laglige riksföreståndare herr Gustaf Eriksson.

Då mästern Peder steg ned från predikstolen, gick han förbi sin hustru och lille

scholaris Michael Olai. Båda nickade åt honom, och det log sol och kärlek i deras mötande blickar.

I sakristian talade ingen med predikanten. Endast gamle kyrkvaktaren korsade sig och bugade. Mäster Peder steg tyst och ensam ned för trappan för att vandra hemåt, men innan han nådde kyrkmuren, lades en tung hand på hans skuldra. Hastigt vände han sig om.

— Mäster Peder. Hafven tack!

— Ridder Nils!

— Ja, jag är äntligen kommen för att hälsa eder och sluta striden.

— Och jag har börjat min strid eller — kanske slutat, svarade Peder.

— I tänken på lysmasken, käre mäster?

— Ja, Gud hjälpe mig.

XII.

EPILOGUS

Trettio år hade förgått.

Mäster Peders stoft hade länge sedan förmultnat. Gustaf Wasas skägg hade grånat. Det stora konungliga verket med den borgerliga ordningens upprättande och reformationens genomförande var dock icke ännu slutfördt. Riket tedde sig än som en dräkt, den där ständigt behöfde bättras och lap-pas; gamla sömmar sprättades upp, så dammet rök kring fogarna, och nya stycken flikades in, utan att alltid till färg eller snitt rätt passa samman med skruden från medeltiden. —

En höstdag i Viborg.

Dominikanernas gamla gråstenskyrka är fylld af en tätt packad människomassa. Folk har samlats från staden och från landsbygden, ty hans högvördighet biskopsvikarien Michael Agricola har nyss slutfört inspektionen i det åldriga klostret, och skall sist offentligen uppläsa protokollet öfver förrättningen.

Biskopen inträder i kyrkan. Han åtföljes af stadens lutherska prästerskap, af slottshöfdingen Nils Grabbe, borgmästaren, rådmännen samt ortens borgerskap. Bland köpmännen märkas i främsta ledet den ålderstigne v. Hollen med sin dottersson Nils Mums, och dennes vän Hans Mokenprangh d. y.

Michael Agricola går upp i koret och stannar framför en bår, på hvilken med slutna ögon hvilar klostrets snart nittioårige prior Andreas Johannis. Vid hans sida stå med sänkta hufvuden fyra munkar, de siste af klosterfolket.

Biskopen upptager ett pergamentsblad och läser med tydlig stämma:

„Alltså vardt antecknad som här följer, att munkarne i dominikanernes konvent i Viborg

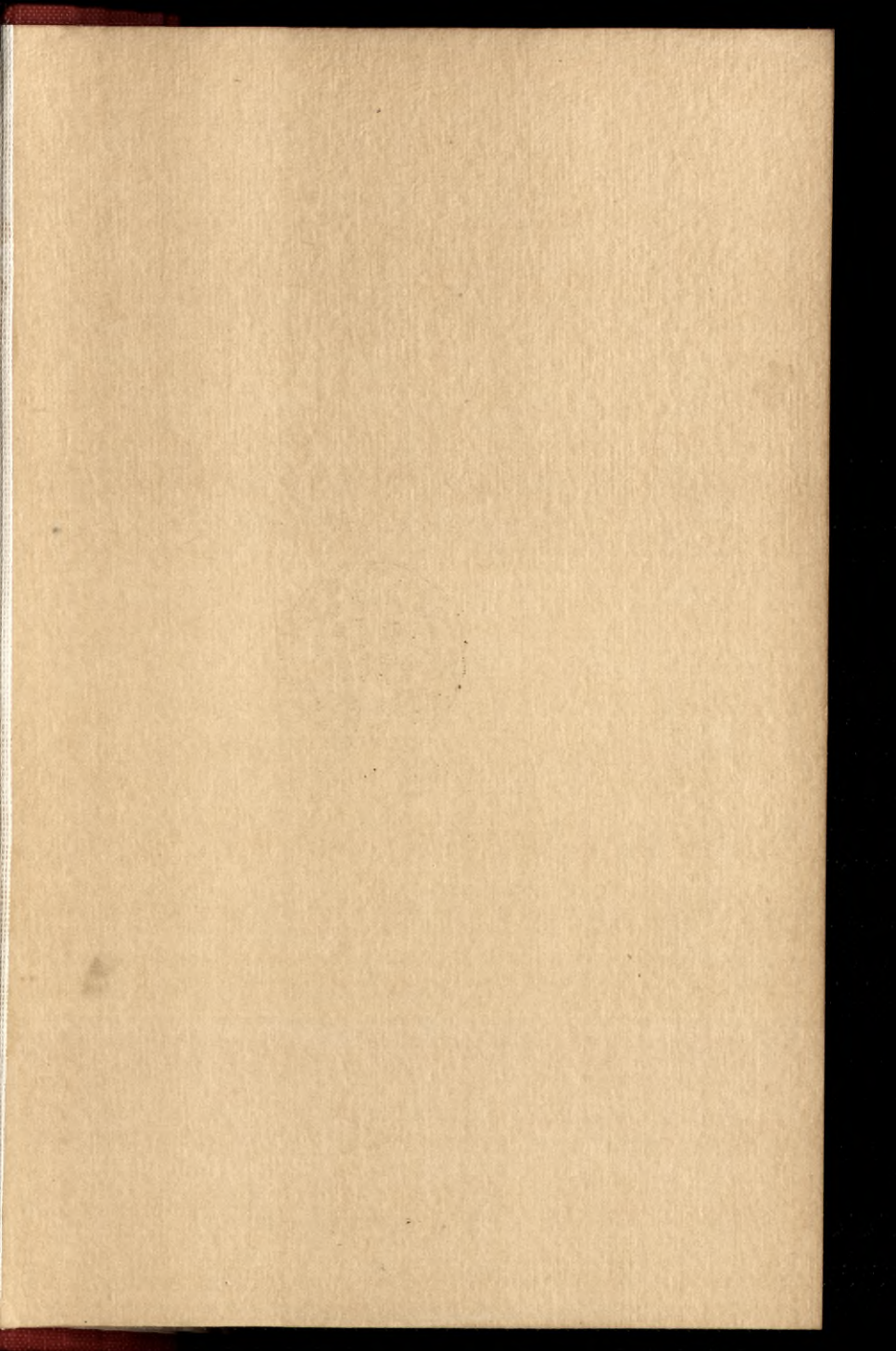
h. 1932

84

*S. lit.
Roma.*

WASENIUSKA BOKHANDELN

HELSINGFORS.

3 mark 75 penni